

2012 12 | INFORMATIE PROFESSIONAL

Blad voor informatiewerkers

01

Inzetten op
kennisoverdracht
en ontmoeting

**Bibliotheek
als stadslab**

02

In gesprek met
journalisten, trainers en
informatiespecialisten

**Journalistiek
en internet**

03

Efficiëntie
en maatwerk
in onderwijs

**LibGuides
bij UB Utrecht**

04

De jonge
onderzoeker

**Auteursrecht-
obstakels**

Toekomstvisie
**De vrije
informatie-
specialist**

COLOFON

ISSN: 1385-5328

InformatieProfessional is een uitgave (16de jaargang) van Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam.
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Jos van Dijk, Alice Doek, Alice de Jong, Marie-José Klaver (nieuwsredacteur), Carin Klompen, Marieke Kramer, Pepijn Lemmens, Leen Liefsoens, Jenny Mateboer, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Eric Sieverts en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Kasper Abcouwer, Jeroen Bosman, Vicky Breemen, Jurn Glazenburg, Dymphie van der Heyden, Frank Huysmans, Mark Jansen, Edwin Mijsbergen, Raymond Snijders en Paulien Wiersma.

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter),
drs. Ch. L. Citroen en prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.
InformatieProfessional verschijnt maandelijks (10 x per jaar, januari/februarinummer en juli/augustusnummer gecombineerd). Abonnementprijs € 90,-. Instellingen met meer dan één abonnement op hetzelfde adres betalen voor het tweede en volgende abonnement € 60,-. Nieuwe abonnementen: abonnementen worden per jaargang afgesloten. Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd. Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement € 50,- (met als maximale duur vier jaar), losse nummers € 12,50. Leden van de NVB komen in aanmerking voor een gereduceerd abonnementsstarief. Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Maria-plaats 3, 3511 LH Utrecht, tel. 030-2330050, e-mail info@nvbonline.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

**Nederlands
uitgeversverbond**
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib	37
Biblione	40
Ingressus	11, 32
Reekx	9, 25

2012

04 Nieuws

13 **Column** Eric Sieverts

30 **Boeken** Handboek Datajournalistiek en New Directions for Academic Liaison Librarians

32 **Recht op informatie**

33 **Tablet apps** Bento 4, Tablet Talk en Goodreads

35 **Agenda**

36 **Professional in het nieuws** Jon Peter van den Oever

37 **Flashback** Marjolein van der Steen

38 **Column** Frank Huysmans

08

Q&A:

Elsbeth Kwant

De Koninklijke Bibliotheek lanceerde onlangs haar eerste app: 'Hier was het nieuws'. Projectleider Elsbeth Kwant vertelt.

14

Edwin Mijsbergen

De informatie- specialist van morgen is vrij

In een persoonlijk betoog pleit Edwin Mijsbergen voor meer vrijheid voor informatieprofessionals om andere wegen te ontdekken. En daarmee het informatievak een nieuwe invulling te geven.

18 **Carin Klompen** De openbare bibliotheek als stadslab

In hoeverre veranderen bibliotheken in een zogenaamd 'stadslab', of anders gezegd: een kenniscentrum in de stad? Carin Klompen nam de proef op de som bij de bibliotheken van Groningen, Arnhem, Utrecht, Maastricht, Sittard en Tilburg.

Vooruitkijken

Als redacteur van dienst heb je het voorrecht (en de plicht) de hele inhoud van het nieuwe nummer alvast tot je te nemen, voor het naar de drukker gaat. In dit laatste nummer van het oude jaar zag ik dat we erg veel vooruitkijken. Is dat alleen omdat we vol goede voornemens het nieuwe jaar ingaan? Ik vermoed dat het structureler is; dat ons vak zich niet kan permitteren om niet vooruit te kijken en voorop te lopen. In dit nummer schetst Edwin Mijnsbergen de (in elk geval voor hem) ideale toekomst van de informatieprofessional. Verder lezen we over het ontwikkelen van nieuwe instructietools voor het verbeteren van informatievaardigheden bij de Universiteit Utrecht. Carin Klompen haakt in op de mogelijke toekomst van openbare bibliotheken als partner in een stadslab. Jos van Dijk inventariseert de informatiecompetenties die nodig zijn voor moderne onderzoeksjournalistiek. In zijn column schetst Frank Huysmans een perspectief voor open access en licenties voor duurbetaalde informatie en in mijn eigen column vraag ik me af waar het met sterke merken als HP en Autonomy heen gaat (of al gegaan is). En verder vindt u nog een eerste aankondiging voor een studiedag over 'zoeken' die VOGIN en InformatieProfessional in februari organiseren. Wel al een belofte: ook in het nieuwe jaar blijven we voor u vooruitkijken.

Eric Sieverts

redactie@informatieprofessional.nl

22 **Jos van Dijk** 'Het internet is niet meer dan een begin'

Krijgen we een betere nieuwsvoorziening nu het internet steeds meer bronnen op eenvoudige wijze ontsluit? Jos van Dijk sprak hierover met onderzoeksjournalisten, informatiespecialisten en trainers op dit gebied.

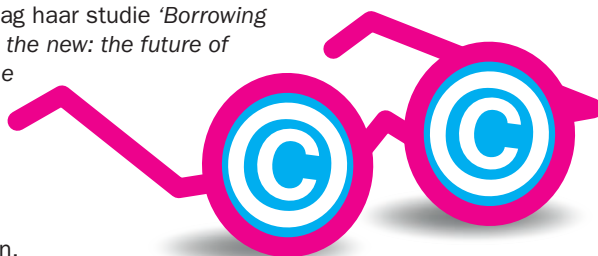

26 **Jeroen Bosman en Paulien Wiersma** Universiteitsbibliotheek Utrecht kiest voor LibGuides

Vak- en informatiespecialisten van de Universiteitsbibliotheek Utrecht hebben al hun kennis en ervaring over zoeken en gebruik van bronnen bijeengebracht in LibGuides, een website met honderden informatieve boxen voor docenten en studenten.

34 **Vicky Breemen** Digitale bibliotheekactiviteiten bekeken door auteursrechtelijke bril

Juriste Vicky Breemen zag haar studie 'Borrowing from the old to facilitate the new: the future of the library privilege in the digital world' beloond met de Victorine van Schaickprijs 2012. In de serie 'De jonge onderzoeker' belicht ze de onderzoeksresultaten.

Cyberzone tussen kloostermuren

Het zeventiende-eeuwse barokke Predikherenklooster in Mechelen staat al sinds 1975 leeg. De stad laat het monumentale pand nu restaureren en geeft het een nieuwe bestemming als openbare bibliotheek. Uit verschillende inzendingen koos een jury voor het ontwerp van het Nederlands-Duitse team Korteknie Stuhlmacher Architecten | HildundK Architekten.

De nieuwe bibliotheek is verdeeld in drie zones: de

zone 'nabij' met ruimtes voor multifunctioneel gebruik, waaronder een cyberzone (zie foto); de zone 'diep' in de voormalige kloosterbibliotheek voor mensen die een rustige werkplek zoeken en geconcentreerd willen lezen en studeren; en de zone 'midden' op de zolder van het klooster, met de bibliotheek voor volwassenen en kinderen. De nieuwe stadsbibliotheek van Mechelen opent in 2018 haar deuren.

Digitale studieboeken registreren leesgedrag van studenten

Docenten kijken over de schouder van digitaal lezende studenten mee.

Foto: Elizabeth Thomsen

De digitale boeken van CourseSmart registreren hoe ze gebruikt worden door studenten. CourseSmart, dat studieboeken van grote uitgevers digitaliseert en wederverkoopt, levert deze gegevens vervolgens aan docenten. Zo kunnen docenten zien hoeveel studenten lezen, hoe snel en of ze aantekeningen maken. Elke student krijgt van CourseSmart een 'engage-

ment score' die ook aan de docent ter beschikking wordt gesteld.

Drie Amerikaanse universiteiten doen momenteel mee aan een pilot van CourseSmart-leesmonitoring, CourseSmart Analytics genoemd. Volgens een woordvoerder van de digitale uitgever is er bij docenten grote behoefte aan kennis over het studiegedrag van studenten. CourseSmart Analytics stelt docenten in staat om studenten die niet zo hard studeren, aan te spreken en te stimuleren harder te werken.

De mogelijkheid om het leesgedrag te monitoren schendt de privacy van studenten. CourseSmart biedt een opt-out-mogelijkheid aan voor studenten die liever onbespied hun boeken lezen. <

Ebooks in bibliotheken brengen privacy van lezers in gevaar

Uitgevers kunnen leesgedrag monitoren en lezers lastigvallen met reclame.

Digitalisering van boeken en bibliotheken brengt vele voordelen met zich mee, zoals een grotere toegankelijkheid en betere zoekmogelijkheden. Tegelijkertijd wordt de privacy van lezers en bibliotheekleden bedreigd.

De American Library Association maakt zich zorgen om het uitlenen van ebooks voor de Kindle door bibliotheken. Kindle is de ereader van Amazon. Alleen ebooks van de webwinkel zelf, die een speciaal formaat hebben, kunnen op de Kindle gelezen worden. Amazon kan het leesgedrag van lezers monitoren, ook als de ebooks via de bibliotheek geleend zijn.

Lezers die Kindle-ebooks via de bibliotheek leenden, moeten

nog een keer extra inloggen bij Amazon en ontvangen berichten over het verlopen van de uitleentermijn en reclame voor de webwinkel. De bibliotheken benadrukken dat zij geen infor-

matie doorgeven aan Amazon. Bibliotheken zijn volgens de *Chronicle of Higher Education* steeds meer bezig met de data die ze over lezers en lees- en leengedrag hebben. Zo hebben

de universiteitsbibliotheken van Harvard enige tijd uitgeleende titels getwitterd. Dit gebeurde automatisch en zonder de naam van de lener te vermelden. Toch droeg het bestuur de bibliotheek op die praktijk te staken omdat onduidelijk was of de privacy van bibliotheekleden wel honderd procent beschermd was.

De Harvard-bibliotheken beperken zich voorlopig tot onderzoek naar metadata. Binnen het project *StackLife* wordt software ontwikkeld die laat zien hoe vaak boeken worden uitgeleend en hoe relevant ze zijn voor lezers. Dit wordt gezien als minder privacygevoelig dan net uitgeleende titels tweeten. <

Foto: Lara Lenore

Harvard lanceert pop-up library

Library Test Kitchen stimuleert denken over de toekomst van de bibliotheek.

Foto: Mo Riza

Aan Harvard University wordt al jarenlang nagedacht over de rol en functie van de bibliotheek in het digitale tijdperk. De universiteit telt 73 verschillende bibliotheken. Binnen de Library Test Kitchen wordt gefilosofeerd over de transities die in de praktijk plaatsvinden en noodzakelijke veranderingen in de toekomst.

De Library Test Kitchen is een experimenteel studieprogramma dat twee jaar duurt. Het is

de bedoeling dat de studenten, bibliothecarissen en docenten met ideeën komen die kunnen fungeren als blauwdruk voor veranderingen in de bibliotheken van Harvard en andere academische bibliotheken over de hele wereld. De focus van de Library Test Kitchen is design en niet informatiewetenschap.

De 'Labrary' (een samentrekking van library en laboratorium) is het eerste product

dat is voortgekomen uit de Library Test Kitchen. De Labrary, een pop-up bibliotheek die verplaatst kan worden, bevat onder meer een opblaasbare polyester leeskamer, boeken met luidsprekers en schrijfmachines.

De hele maand december kunnen geïnteresseerden de Labrary bezoeken en hun mening geven over de toekomst van de bibliotheek.

www.librarytestkitchen.org <

>> 25 miljoen Chinezen lezen ebooks op gsm

In China gebruiken 25 miljoen mensen hun mobiele telefoon om digitale boeken te lezen. Ze lezen geen ebooks op een tablet, ereader of laptop, maar gebruiken alleen hun gsm. De grote hoeveelheid lezers die slechts een klein scherm tot hun beschikking hebben, kan zorgen voor een revival van literaire genres als de novelle en het gedicht. Dat schrijft het Amerikaanse tijdschrift *The Atlantic*. Uitgevers zoals Penguin vinden de grote Chinese markt fantastisch (er zijn 1,4 miljard Chinezen en het aantal hoogopgeleiden stijgt razendsnel), maar elektronisch uitgeven in China is een risico omdat piraterij een geaccepteerde praktijk is. <

>> Rapport over datadiensten in UB's verschenen

De Association of College & Research Libraries (ACRL) heeft een rapport uitgebracht over de stand van zaken en toekomstplannen van universiteitsbibliotheken op het gebied van datadiensten. De ACRL maakt deel uit van de American Library Association (ALA). Volgens het onderzoek, dat is verschenen onder de titel 'Academic Libraries and Research Data Services: Current Practices and Plans for the Future', bestaat er behoefte aan datadiensten en ook aan cursussen voor onderzoekers, docenten en studenten waarin ze leren hoe ze zelf aan datamanagement kunnen doen. Wetenschappers die zelf geen tijd hebben voor datamanagement, willen graag dat de bibliotheek die taak overneemt. bit.ly/acrlrap <

Foto: John Blyberg

Servers voor dataopslag in bibliotheek

VOGIN en Informatie-Professional, samen 50 jaar actief in 'zoeken'

Phil Bradley

InformatieProfessional besteedt al 16 jaargangen lang aandacht aan zoeken, VOGIN geeft al 34 jaar cursussen over zoeken. Een goede aanleiding om lezingen rond het thema 'zoeken' nieuw leven in te blazen. Gezamenlijk organiseren VOGIN en InformatieProfessional op 28 februari een dag rond dit thema. 's Ochtends een VOGIN-update en workshops; 's middags lezingen. Als keynote is de Britse zoekgoeroe Phil Bradley al vastgelegd. Schrijf de datum vast in uw agenda en houdt de website van InformatieProfessional en de sociale media in de gaten voor meer details over sprekers en programma, plaats en inschrijving. <

Foto: Jos Uijje

Q & A

De Koninklijke Bibliotheek lanceerde onlangs haar eerste app: 'Hier was het nieuws'. Projectleider Elsbeth Kwant vertelt.

Wat kun je ermee?

De app, gebaseerd op de website Historische Kranten met 8 miljoen gedigitaliseerde krantenpagina's uit de periode 1618-1995, geeft overal in Nederland antwoord op de vraag 'Wat is hier ooit gebeurd'? Wil je weten wie er vroeger in je huis woonde of vervel je je onderweg, dan kun je kijken hoe je de plek waar je bent (op basis van de gps-locatie van je telefoon) tot 1940 in het nieuws was. De app kun je dus eigenlijk gebruiken op alle momenten dat je normaal Angry Birds of Wordfeud speelt.

Het idee voor de app ontstond tijdens de driedaagse workshop SmartErfgoed in 2011. Hoe ging het verder?

Het idee heeft toen een prijs gewonnen, die beschikbaar werd gesteld door het Mondriaan Fonds. Die prijs was bedoeld om het beste idee ook te kunnen realiseren. Met de hulp van ontwikkelaar René van der Ark, die ervaring heeft met vrijmaking van data, en een goede projectgroep hebben we de data geschikt gemaakt voor locatie toevoegingen. Dat was behoorlijk ingewikkeld: we hebben eerst zoveel mogelijk locaties verzameld, daarmee gezocht in de kranten en het resultaat vastgelegd. Daarna hebben we een externe ontwikkelaar gezocht voor de app zelf. Dat is We Are Reasonable People in Rotterdam geworden, die hun naam zeker waar hebben gemaakt.

Wat zijn de lessons learned?

Het is een open deur, maar denk vanuit de gebruiker, niet vanuit de data.

Smaakt deze app naar meer?

Natuurlijk! We willen op termijn alle data die we zelf in onze webdiensten aanbieden ook voor derden beschikbaar stellen. Dus er komen zeker nieuwe apps – van ons of van anderen. Dat vrijgeven van data is vanuit auteursrechtelijk perspectief wel een complex proces, dat we stap voor stap aanpakken. Dat is ook de reden dat in de app alleen kranten tot 1940 zijn opgenomen.

Bekende wetenschappelijke tijdschriften verliezen aan invloed

Internet maakt onbekende tijdschriften bekender.

De invloed van bekende wetenschappelijke tijdschriften neemt af. Dat blijkt uit een onderzoek dat is gepubliceerd in het *Journal of the American Society for Information Science and Technology*.

Wetenschappers van de School of Library and Information Sciences van de University of Montreal onderzochten 820 miljoen citaties in 25 miljoen artikelen in de periode 1990-2009. Uit hun analyse bleek dat de afgelopen decennia steeds minder vaak geciteerd wordt uit artikelen uit bekende, gerenommeerde tijdschriften als *Nature*, *Science*, *Cell* en het *Journal of the American Medical Association*. In 1990 werd nog bijna de helft van de 5 procent meest geciteerde artikelen gepubli-

ceerd in eerder genoemde vier bladen. Maar in 2009 ging het nog maar om 36 procent. Veel van de meest geciteerde artikelen worden nu gepubliceerd in andere tijdschriften.

Volgens informatiewetenschapper Vincent Larivière, medeauteur van het artikel in het *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, is internet er de oorzaak van dat de invloed van de bekende 'high impact' tijdschriften afneemt. Veelgebruikte algemene zoekmachines als Google en Bing geven als zoekresultaat zowel bekende als onbekende wetenschappelijke tijdschriften. Daarnaast geven ze ook onder meer weblogs en tweets van wetenschappers als zoekresultaat en andere sites.

Nieuwe gezichten in redactie InformatieProfessional

Hans van der Laan en Jeroen Tegelaar nemen afscheid als redacteur van *InformatieProfessional*. Pepijn Lemmens en Leen Liefsoens komen de redactie versterken.

Leen Liefsoens

Pepijn Lemmens

Hans van der Laan heeft aan de wieg gestaan van *InformatieProfessional*. Hij kwam vanuit de redactie van *LOGIN*, het blad dat in 1997 samen met *Open* opging in *InformatieProfessional*. Jarenlang heeft Hans de rubriek Boeken, toen nog Verschenen genoemd, geschreven. Verder heeft hij vele bijdragen verzorgd voor de onregelmatig verschijnende serie 'www.waar.wat', vanaf 1999 aangepast tot 'www.wie.waar.wat', waarin zoekmachines en andere zoekhulpmiddelen aan bod kwamen. Ook testte hij door de jaren heen verschillende softwarepakketten die voor de informatieprofessional nuttig zijn. Hans gaat nu echt van zijn pensioen genieten.

Voor **Jeroen Tegelaar**, sinds 2008 aan *InformatieProfessional* verbonden, was het redacteurschap niet meer te combineren met zijn baan als senior manager bij KPMG. Jeroen schreef bijdragen over onder andere informatiebeveiliging, informatieprofielen, digitale duurzaamheid, de nieuwe Archiefregeling en valkuilen bij digitaliseringstrajecten. Hij nam ook het initiatief voor de rubriek Recht op informatie, waarvan in dit decembernummer de laatste aflevering verschijnt.

Onlangs is tot de redactie toegetreten **Leen Liefsoens** (32). Ze is afkomstig uit Vlaanderen, maar heeft haar 'carrière-roots' liggen in de Nederlandse hogeschoolbibliotheekwereld. Haar driedaagse werkweek als

documentair informatiespecialist bij de bibliotheek van de Haagse Hogeschool vult ze aan met werkzaamheden binnen de opleiding IDM Den Haag. Afgelopen zomer heeft ze haar masterdiploma Culturele Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam behaald. Haar belangstelling gaat uit naar ontwikkelingen binnen het auteursrecht, kennisdeling, informatievaardigheden en informatiemanagement. Leen blogt op persoonlijke titel op 2.0 Drops (leenlief.wordpress.com).

Een ander nieuw gezicht in de redactie is **Pepijn Lemmens**

(38), die als webcoördinator werkt bij het Nederlands Architectuurinstituut (per 1 januari 2013 Het Nieuwe Instituut, voor architectuur, design en e-cultuur). Hier houdt hij zich bezig met het ontsluiten van de collectie en het programma van het instituut via digitale media. Daarnaast heeft hij een bedrijfje waarmee hij websites en applicaties bouwt in met name de culturele sector. Zijn specialisme bevindt zich op het grensvlak tussen (digitale) techniek, inhoud en functie. Pepijn studeerde Journalistiek in Tilburg. <

advertentie

Ondersteuning nodig
bij het veranderen,
optimaliseren of
digitaliseren van uw
informatievoorziening?

ADVIES
PROJECTMANAGEMENT

Reekx
www.reekx.nl

INFORMATIE
PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers

>> Verkoop ebooks compenseert verlies papieren boek

De daling van het aantal verkochte papieren fictietitels in Nederland wordt voor een deel gecompenseerd door de stijgende verkoop van ebooks. Dat blijkt uit onderzoek van marktonderzoeksbureau GfK. Digitale boeken zijn nu goed voor 2,5 procent van de omzet binnen de boekenmarkt. Van de tien meest populaire ebooktitels werden in de eerste negen maanden van dit jaar ruim 125.000 exemplaren verkocht. In totaal werden er de eerste drie kwartalen 900.000 ebooks verkocht. Dat is een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar. <

Foto: Erik Tjallingii

>> Elsevier steunt jonge wetenschappers

Elsevier gaat samenwerken met de Nederlandse tak van het Fulbright Center, een binationale non-profitorganisatie die als doel heeft de samenwerking tussen de Verenigde Staten en Nederland op het gebied van wetenschap te stimuleren. Elsevier biedt Nederlandse onderzoekers met een Fulbright-beurs gratis toegang tot ScienceDirect en Scopus aan. Daarnaast krijgen jonge wetenschappers uitleg over hoe zij succesvolle artikelen kunnen schrijven en publiceren. <

Foto: Dave See

>> Ereaders.nl en Bol.com lanceren webwinkel

De nieuwssite eReaders.nl heeft een webwinkel geopend met ereaders en ebooks. De digitale shop bevindt zich op de site van eReaders.nl, maar wordt ondersteund door Bol.com. Klanten winkelen bij eReaders.nl en rekenen af via hun Bol-account. <

Leners bibliotheekboeken zijn ook boekenkopers

Ontdekkingen in de bibliotheek zijn belangrijk bij aankoopkeuze.

Foto: Alan Cleaver

Bibliotheken spelen een belangrijke rol in de keuze van boekenkopers. Dat blijkt uit een onderzoek van OverDrive en de American Library Association's Office for Information Technology Policy. OverDrive is een Amerikaanse leverancier van

ebooks aan bibliotheken. Leden van bibliotheken kopen gemiddeld 3,2 boeken per maand (ebooks en papieren boeken). Het onderzoek bestond uit een enquête van OverDrive die op duizenden websites van Amerikaanse openbare bibliotheken

stond. Meer dan 75.000 leden hebben de digitale vragenlijst ingevuld.

De openbare bibliotheek is voor 57 procent van de deelnemers aan het onderzoek een belangrijke bron voor het ontdekken van interessante titels. 35 procent van de respondenten heeft een titel gekocht die ze eerder hadden geleend in de bibliotheek.

83,5 procent van de deelnemers leest ebooks op een ereader van Amazon, Sony of Barnes & Noble. Van de deelnemers aan het onderzoek is 78 procent vrouw. 48 procent heeft een inkomen van 75.000 dollar of hoger en 74 procent heeft een academische opleiding genoten. <

Agenda over mode van Koninklijke Bibliotheek

Het thema van de KB-agenda voor 2013 is 'kleding'. Dat is misschien niet het eerste onderwerp waar mensen aan denken bij de Koninklijke Bibliotheek. Toch is in de KB veel informatie en beeldmateriaal over kleding en over mode te vinden. De vakspecialisten hebben voor de agenda schitterende, verbazende, vertederende en herkenning oproepende afbeeldingen uitgezocht uit de rijke collectie handschriften, oude drukken, moderne boeken en publiekstijdschriften. Zij wijzen op interessante details en laten zien hoe materialen, technieken, silhouetten en (rok)lengte variëren door de eeuwen heen.

De agenda kost 14,95 euro en is te bestellen via www.kb.nl. <

Foto: Bert Nienhuis

Werkloosheid in de jaren zeventig

Fotograaf Bert Nienhuis geeft archief weg

Maria Austria Instituut en Stadsarchief krijgen de foto's van de gezichtsbepalende fotograaf van Vrij Nederland.

Fotograaf Bert Nienhuis heeft het grootste deel van zijn archief aan het Maria Austria Instituut (MAI) overgedragen. Tevens schenkt hij 700 fotoafdrukken met Amsterdamse onderwerpen aan het Stadsarchief Amsterdam.

Het Maria Austria Instituut en het Stadsarchief willen de komende jaren nauwer samenwerken. Nienhuis' schenking aan beide organisaties is aanleiding om die samenwerking te concretiseren. Samen zullen Stadsarchief en MAI in het najaar van 2013 een tentoonstelling van het werk van Nienhuis organiseren.

Nienhuis is van 1975 tot 2012 gezichtsbepalend geweest bij het weekblad *Vrij Nederland*. Zo nam hij in 1973 bij dit tijdschrift de plaats in van collega Willem Diepraam, die

er toen even niet was, en is van 1975 tot 2012 als vaste fotograaf gebleven. Nienhuis maakte de portretten bij interviews van Bibeb, Joop van Tijn, Ischa Meijer. Hij fotografeerde in de loop der jaren de hele Nederlandse elite op ieder gebied, niet eenmaal, maar meermalen in de loop van hun carrière. Daarnaast had het opinieblad een scherp oog voor opvallende foto-reportages van geëngageerde fotografen. Het weekblad wijdde vanaf 1977 tot 1989 complete bijlagen aan beeldreportages. Ze waren een leidraad hoe sociale fotografie er toen uit moest zien.

Ook maakte Nienhuis vrij werk. Zo legde hij voor het Joods Historisch Museum in de jaren rond 1987 het joodse leven in Nederland vast. <

Inhuren van informatie-professionals wordt nu nog flexibeler

Bel voor meer informatie of persoonlijk advies:
Marlous Weening-Landman 010-2060263

INGRESSUS
Werving Selectie & Detachering

www.ingressus.nl

>> Facebook en Yahoo: geen gezamenlijke zoekmachine

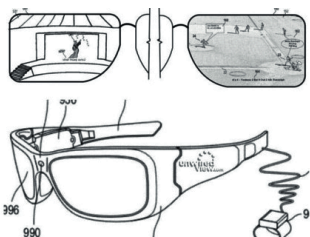
Facebook heeft de geruchten over een gezamenlijke zoekmachine met Yahoo ontkend. Op internet werd gesproken over een nieuwe zoekmachine die de netwerksite samen met Yahoo zou ontwikkelen. De nieuwe zoekmachine zou een serieuze concurrent voor Google en Bing moeten worden. Facebook is wel bezig om de bestaande zoekmachine te verbeteren, maar doet dat niet samen met Yahoo. <

Facebook-baas Mark Zuckerberg

>> Microsoft ontwikkelt 'slimme' bril

Microsoft is van plan een augmented reality-bril op de markt te brengen. Via de bril kunnen dragers informatie ontvangen, bijvoorbeeld over de plaats waar ze zijn of de route naar de dichtstbijzijnde parkeergarage. Nieuw is het concept niet. Google heeft onlangs zijn Google Glass geïntroduceerd. Er gaan geruchten dat ook Samsung een slimme bril aan het maken is, dus het wordt nog spannend wie de eerste concurrent van Google Glass op de markt zal brengen. <

Schets van nieuwe Microsoft-bril

>> Website Taalzee gelanceerd

Leerlingen uit het basis-, middelbaar en beroepsonderwijs kunnen op de nieuwe website Taalzee taalspelletjes spelen om 'de dieren in de taalzee' gezond te houden. Er zijn 20.000 opgaven, verdeeld over elf verschillende taalspellen. www.taalzee.nl <

Beste vrijwilligers van Wikipedia krijgen toegang tot JSTOR

Wikimedia, de organisatie achter de Wikipedia, is een samenwerkingsverband aangegaan met JSTOR. JSTOR is een van de vele elektronische archieven met wetenschappelijke tijdschriften. Normaliter hebben alleen mensen die zijn verbonden aan een universiteit toegang tot JSTOR.

Nu krijgen de 100 meest actieve redacteurs van Wikipedia, die samen meer dan 100.000 artikelen hebben geschreven, toegang tot de wetenschappelijke database. Wikimedia en JSTOR hopen dat toegang tot goede bronnen de kwaliteit van de artikelen op Wikipedia zal verbeteren. www.jstor.org <

#IPLINGO

To GIF

Door: Jurn Glazenburg

Wat hebben stereofoto's, presidentiële verkiezingen, een Koreaanse popartiest, de websharingsite Tumblr en de Olympische Spelen met elkaar gemeen? Ze speelden allemaal een rol in de populariteit van 'to GIF', ofwel: een gifje (bewegend beeld) maken van een serie plaatjes of een kort videoclipje. Het woord werd onlangs door Oxford Dictionaries uitgeroepen tot 'USA-word of the year 2012'. Het geeft de tijdsgeest van 2012 perfect weer, aldus de jury.

Wat betekent 'to GIF'? Denk terug aan de beginjaren van internet. .gif (graphic interface format) is het bestandsformaat van animaties die op webpagina's stonden in de tijd van de krappe bandbreedte. Achter elkaar gezet vormden deze plaatjes animatiefilmpjes, die de statische pagina's van toen verlevendigden

met hun schokkerige bewegingen. Die *animated* GIFjes zijn vaak grappig en hebben grafisch gezien een hoog retrogehalte.

Ook in 2012 blijkt GIFing uitermate geschikt om beeldfragmenten achter elkaar in een *loop* te zetten, zowel voor wetenschappelijk onderzoek als journalistieke verslaggeving. 25 jaar na hun ontstaansgeschiedenis kunnen die gifjes via YouTube en tv-zenders weer op een ongekennde populariteit rekenen.

Katherine Martin, jurylid van het Amerikaanse woord van het jaar, lichtte de wereldwijde verspreiding van GIF-ing toe met verschillende voorbeelden. Als eerste noemde zij de populariteit van Tumblr, een site waar je GIFjes met elkaar deelt. Verder werd begin dit jaar door de New York Public Library (NYPL) de stereogramimator

gelanceerd, een tool waarmee webgebruikers stereografische foto's in GIF kunnen omzetten. Met die tool kan iedereen van stereofoto's, ook die uit de collectie van de NYPL, een GIFje maken en die vervolgens met elkaar delen. Een paar maanden daarna werd de Koreaanse videoclip *Gangnam Style* een enorme hit op YouTube en werden er honderden gifjes uit die clip gedeeld. Ook tijdens de Olympische Spelen en de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten ging iedereen aan de GIF.

'To GIF' is dus een fenomeen dat duidelijk maakt dat hypes grensoverschrijdend zijn, en dat de wereldcultuur waar we het over hebben al lang een realiteit is. <

[bron: tinyurl.com/dyepccw]

Jurn Glazenburg is informatiespecialist bij Centre Ceramique Maastricht.

Eric Sieverts

Sterke merken gaan teloor

Foto: Jan-Jaap Heine

Foto: Jan-Jaap Heine

Eric Sieverts is
redacteur van
InformatieProfessional
en freelance docent
en adviseur

Veertig jaar geleden was ik druk met mijn onderzoek naar roosterfouten in silicium. Rond de meetopstelling stonden nogal wat kastjes en apparaten van Hewlett Packard. Dure, maar zeer betrouwbare spanningsbronnen, hoogfrequent oscillatoren en oscilloscopen. HP had toen een internationale, innovatieve, maar qua omvang wat beperkte markt. De afgelopen jaren stond op mijn bureau, op mijn beide werkplekken, weer een kastje van HP, nu PC genaamd. Misschien iets minder betrouwbaar, maar in elk geval aanzienlijk goedkoper dan welk van die vroegere kastjes ook. En daarmee een onvergelijkbaar veel grotere markt bedienend. Maar nog altijd hardware, echte apparaten. Tien jaar geleden waren we in Utrecht op zoek naar nieuwe zoekmachinesoftware voor Omega, het Webscale Discovery-systeem dat we gebouwd hadden (al noemde niemand dat toen nog zo). Daarvoor kwamen we terecht bij Autonomy. Dure maar zeer betrouwbare software. Want – volgens de folders – gebruikmakend van een combinatie van Bayesiaanse waarschijnlijkheidsrekening én de informatietheorie van Shannon. Dat moest wel goed zijn. Bovendien bij allerlei grote bedrijven in gebruik voor *enterprise search*. Een week na onze beslissing Autonomy te kiezen, werd ook nog bekend dat ze de andere marktleider, het Amerikaanse Verity, hadden overgenomen. De oprichter en directeur van Autonomy, Mike Lynch, werd dan ook het paradepaardje van de Britse innovatieve industrie. Voor InformatieProfessional reden zich door Autonomy's PR-afdeling te laten verleiden om Mike Lynch, op doorreis via Schiphol, door mij te laten interviewen (december 2006).

Eén jaar geleden was een nieuwe HP-directeur ineens niet meer tevreden met zijn positionering als apparatenbouwer. Software leek lucratiever dan hardware. En dan vooral enterprise-software. Tot veler verbazing werd voor 10 miljard dollar Autonomy overgenomen. Tot Brits verdriet dat zijn paradepaardje kwijtraakte, maar Mike Lynch kon nu zeker gaan rentenieren. Als Autonomy-gebruiker kreeg ik in Utrecht ineens mailtjes van HP in plaats van de luxe uitnodigingen van Autonomy. Maar levert 'betrouwbaar x betrouwbaar' weer 'betrouwbaar' op? Dat het zakenleven geen wiskunde is, bleek enkele weken geleden, toen plotseling bekend werd dat HP een recordverlies had geleden en dat dat door Autonomy kwam. ReadWriteWeb-blog kopte: 'Autonomy's Irregularities Give HP An \$8.8B Headache'. Want zaken rond Autonomy schenen bij de verkoop veel rooskleuriger te zijn voorgesteld dan ze werkelijk waren. Wederom uit RWW's blog: '... that some former members of Autonomy's management team used accounting improprieties, misrepresentations and disclosure failures to inflate the underlying financial metrics of the company, prior to Autonomy's acquisition by HP'.

Oeps, dat klonk fors. Had ik zes jaar geleden op Schiphol eigenlijk met een zwendelaar zitten praten? Had ik me zowel bij de UB Utrecht als bij InformatieProfessional door mooie marketingpraatjes laten inpakken? Voorlopig denk ik dat Autonomy's oude klanten zich vooral zorgen maken hoe het verder gaat met een product waar ze tevreden over waren; met die technologie was niets mis.

<

De informatie- specialist van morgen is vrij

InformatieProfessional vroeg aan Edwin Mijsbergen wat 2013 (en verder) gaat brengen. Een toekomstbeeld schetst hij aan de hand van zijn eigen beslissing om 'bibliotheek los te laten... om zo het bibliotheekwerk wat ik voor ogen heb uit te kunnen voeren'. In een persoonlijk betoog pleit hij voor meer vrijheid voor informatieprofessionals om andere wegen te ontdekken. En daarmee het informatievak een nieuwe invulling te geven.

Edwin Mijsbergen

**'Mensen zijn geneigd
technologische
innovatie te
bekijken door een
achteruitkijkspiegel'**

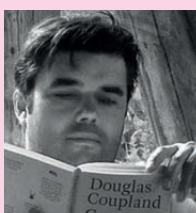
'We look at the present through a rear-view mirror. We march backwards into the future.'

De Canadese filosoof Marshall McLuhan stelde ooit dat mensen geneigd zijn technologische innovatie te bekijken door een achteruitkijkspiegel. Hij wilde daarmee zeggen dat we nieuwe ontwikkelingen slechts begrijpen tot op het niveau waarop we ontwikkelingen uit het heden of verleden begrijpen. Als informatiespecialist die zijn best doet de toekomst van het vak te doorgronden, wil je dan graag loslaten wat achter je ligt. Wie dit probeert, moet niettemin al snel concluderen dat McLu-

han gelijk had. Om de toekomst te begrijpen, is kennis van het verleden essentieel. Als je niet weet hoe bibliotheken vroeger functioneerden, wordt het lastig om je voor te stellen hoe zij informatie kunnen verzamelen, bewaren en verspreiden als er geen boeken of gebouwen meer zijn. Als je niet begrijpt waarom zoekmachines zich hebben ontwikkeld tot wat ze nu zijn, zul je moeite hebben met bedenken waar ze straks mogelijk toe in staat zijn. En als je niet begrijpt waarom bepaalde dingen *niet* lukten tijdens je loopbaan als bibliothecaris, archivaris of informatiespecialist, zul je ook nooit weten wat je in de toekomst anders moet doen om je bestaansrecht te verzekeren – of dat van je werkgever.

Onlangs koos ik er zelf voor om m'n vaste (deeltijd)baan op te zeggen. Of ik daar goed aan heb gedaan moet nog blijken, maar ik hoop dat ik zonder vast contract sneller de informatiespecialist kan worden die de toekomst – in mijn ogen – het hardste nodig heeft. Ik heb daarbij een professional voor ogen voor wie dat hippe 'Nieuwe Werken' geen arbeidsvoorwaar-

Wie is...

Edwin Mijsbergen
is freelance informatiespecialist. Hij blogt op www.edwinmijsbergen.nl.

de is in de traditionele zin van het woord, maar een voorwaarde om het werk naar behoren te kunnen doen. Zijn werk dient niet alleen de gemeenschap waarvoor hij werkt, het maakt er ook deel van uit. Die moderne kracht legt geen verantwoording af in dikke beleidsplannen en rapporten; hij geeft rekenschap van zijn werk via de online netwerken waarop hij toch altijd al te vinden is. De informatiespecialist van morgen werkt wel in teams, maar alleen in flexibele, waarin iedereen gericht een taak voor zijn rekening neemt. Hij werkt niet zozeer aan andere taken, hij voert ze alleen op een andere manier uit, namelijk in vrijheid. Los van de organisatiestructuur wordt hij in ieder geval veel minder afgeremd door alle tijd en energie die organisaties traditiegetrouw besteden aan vraagstukken rondom personeel en (werk-)processen.

Terugblik

Zoals gezegd: zonder verleden geen toekomst. Als ik wil uitleggen hoe mijn ide-

ale professionele toekomst eruitziet, ont-
kom ik niet aan een terugblik.

In 1999 belandde ik in de bibliotheekwereld en een jaar later begon ik, in deeltijd, met de opleiding Informatiedienstverlening en -management (IDM) aan de Haagse Hogeschool. Dat waren vier interessante jaren, die je misschien nog het beste als hybride zou kunnen omschrijven. Op de werkvloer leerde ik veel over de collecties en de daarmee samenhangende dienstverlening, de opleiding spijkerde mijn kennis bij over databases, het web en de toekomst van de informatiesamenleving. Het ei van school kon ik prachtig kwijt in taken als media-educatie en digitaal inlichtingenwerk. Tien jaar geleden liep het nog storm voor beginnerscursussen internet en digitale vragendiensten als Al@din, moet je weten.

Na mijn opleiding, vanaf 2005, gaf ik mezelf over aan wat toen nog het nieuwe web of web 2.0 werd genoemd. Gratis publiceren voor iedereen op weblogs! Onbepakt foto's delen op Flickr! In één uur een kennisnetwerk voor vakgenoten bij

**‘De informatie-
professional van
de toekomst geeft
rekenschap van
zijn werk via online
netwerken waarop
hij toch altijd al
is te vinden’**

‘Door snelheid en massaliteit van het nieuwe internet haakten veel collega’s in de erfgoedsector af’

elkaar klikken op Ning! De opkomst van Twitter, YouTube en Facebook! Het ongekende succes van een online encyclopedie die gevuld wordt door amateurs! Inmiddels kijken we bijna nergens meer van op, maar tóen was het allemaal nieuw. En veel. Je werd er gewoon een beetje hijgerig van. Je raakte er niet over uitgepraat. In ieder geval niet met de mensen die zich ook in die nieuwe ontwikkelingen onderdompelden.

Digitale kentering

In de periode dat ook het grote publiek sociale media begon te omhelzen, ging er echter iets mis. Door de snelheid en massaliteit van het nieuwe internet haakten veel collega’s in de erfgoedsector af. Er viel ook niet meer tegenaan te onderwijzen. Mensen enthousiast krijgen voor één of twee websites lukte nog wel, maar voor (de cursus) 23 Dingen? Als kleine greep uit een nóg veel groter aanbod? Dat was te veel van het goede. ‘Dan kom je niet meer toe aan je gewone werk.’

Er ontstond bij een grote groep medewerkers een achterstand op het gebied van digitale vaardigheden. Tegelijkertijd deinsden veel managers van bibliotheken, archieven en andere organisaties er voor terug om de toename in het aantal projecten met een digitaal karakter te vertalen

naar formatieplaatsen, met als gevolg dat die projecten leunden op gevaarlijk kleine groepen medewerkers. Er werd misschien wel gerekend op de inzet van ict’ers, maar die hadden meestal wel wat anders aan het hoofd, zoals het onderhouden van het immer uitdijende computernetwerk of het oplappen van in hun voegen krakende oude catalogi.

De oproep van betrokken medewerkers voor meer tijd en geld voor nieuwe ontwikkelingen vond geleidelijk meer gehoor bij directies, maar uit het gehele land bereikten mij keer op keer dezelfde geluiden: nieuwe media en andere digitale ontwikkelingen werden door veel van die directies minder serieus genomen dan wenselijk was. Zij gokten er toch een beetje op dat het wel over zou waaien, dat het een hype was.

Niet dus. De verdergaande digitalisering en het nieuwe internet drongen door tot in vrijwel alle haarvaten van ons werk. We vertrouwden op de kwaliteit van de media in al onze fraaie, kostbare databanken, maar zagen over het hoofd dat de gemiddelde googelende informatiesnacker die meestal niet (meer) kan vinden. We hoopten dat de aandachtsspanne van hoogopgeleiden nog groot genoeg was voor een bezoek aan onze websites, maar we vergaten dat ook die doelgroep massaal was gezwicht voor alle gratis online informatie elders, voor de online contacten met hun kennissen en vrienden, en voor de verleidingen van casual games, apps en boeken (ja heus, boeken!) op de smartphone.

In projectplannen en subsidieverzoeken kregen de nieuwe ontwikkelingen keurig een plaats – met voornemens als: ‘we gaan de gebruiker opzoeken waar die zit’ en ‘we moeten meer doen dan zenden alleen’. Toch zag je daar in de uitvoering van de plannen weinig van terug. Het binnenhaken van nieuw geld (subsidies!) is op de korte termijn voor veel organisaties nu eenmaal belangrijker dan het binnenhaken van nieuwe media.

Het verschil maken

Dit betekent niet dat er niets is gebeurd. De ene organisatie schafte een meer geavanceerde catalogus aan, de andere investeerde in hardware als touchscreens of in een eigentijdse website met personaliseringsfunctionaliteiten. Er is bijna geen

gebouw meer zonder WiFi te vinden en scholing op het gebied van nieuwe media heeft in de gehele erfgoedsector buitengewoon veel aandacht gehad.

Maken al die ontwikkelingen het verschil? Komt de digitaal verwerende klant daarvoor naar een gebouw? Kunnen de online platformen van erfgoedorganisaties zich meten met de platformen van commerciële spelers uit de internetwereld? Zijn de medewerkers van al die organisaties voldoende zichtbaar op al die platformen? Dat kun je je afvragen.

Veel organisaties beschikken nu over mensen die behalve de website ook de Facebookpagina en het Twitteraccount mogen bijhouden, maar tijd om in dialoog te gaan met het publiek hebben ze vaak niet. Terwijl in het *sociale* aspect juist de kracht ligt van sociale media. Als je daar onvoldoende in investeert, hebben die nieuwe media nauwelijks toegevoegde waarde ten opzichte van de oude. Je gebruikt ze enkel als vervangend uithangbord, bijvoorbeeld voor je nieuwsberichten en evenementen.

Voor het meewerken aan interessante internetprojecten die niet direct in verband kunnen worden gebracht met de organisatie, wordt meestal nog minder tijd vrijgemaakt. Hoeveel bibliothecarissen of archivariissen mogen in werktijd de kwaliteit van Wikipedia helpen verbeteren? Of in alle vrijheid op een sociaal netwerk kennis delen over de projecten waaraan zij werken? Of experimenteren met het aanbieden van apps die niet in opdracht van de bibliotheek zijn ontwikkeld? Of uit naam en in de tijd van de werkgever, zonder projectplan, een online platform opzetten, een platform dat een goede kans maakt om zich te ontwikkelen tot een populaire niche?

Bij mijn weten zijn het er niet zo veel. De bij mij bekende vakgenoten (ook uit de archief- en museumwereld) die zich met dit soort zaken bezighouden, doen dat vaak in eigen tijd.

Werken in vrijheid

Ik wil niet voorbijgaan aan die vakgenoten die al dat werk verzetten dat óók nog steeds gedaan moet worden. Denk aan het inlichtingenwerk in studiezalen of het beschrijven van collecties. Die groep blijft nog altijd net zo hard nodig. Maar nu ik steeds vaker lees dat bibliotheken

en andere erfgoedorganisaties zich willen gaan richten op storytelling en content curation,¹ vraag ik me wel af *met wie* ze dat hopen te gaan doen. De organisaties hebben vaak *wel* geschikte krachten in dienst, maar die krijgen meestal bij lange na niet de tijd die nodig is om dat ‘vertellen van verhalen’ en ‘verzamen en digitaal delen van interessante informatie’ goed uit te kunnen voeren.

Dat dit type werk meer tijd vergt dan menigeen denkt, weet ik uit ervaring. Twee jaar terug begon ik spontaan aan Middelburgdronk.nl, een wiki die de geschiedenis van de horeca in Middelburg in kaart wil brengen. Het idee was dat iedereen aan de website mee zou schrijven, net zoals op Wikipedia – al blijkt in de praktijk dat ik en mijn collega’s bijna alles zelf moeten doen.

Na bijna twee jaar komt dat neer op duizenden webpagina’s vol onderzoeksgegevens, feiten en foto’s. En dat is nog slechts het werk voor de website. Daarnaast steken we veel tijd in het intensieve onderzoekswerk in beeld- en krantenbanken en andere bronnen. En in de vraaggesprekken met talloze mensen. En last but not least in de promotie van het geheel op bijvoorbeeld Twitter en Facebook, waar een groot deel van de interactie met de websitebezoekers zich afspeelt. Aan die laatste taak zou je, zonder overdrijven, een dagtaak kunnen hebben.

Middelburg Dronk is een hobbyproject, laat ik dat vooropstellen. Waar het mij hierbij om gaat, is dat ik het beschouw als werk dat iedere informatiespecialist met een specifieke interesse of passie zou moeten (kunnen) doen. Feitelijk doe ik weinig meer dan rondom het genoemde thema de collecties van archieven, bibliotheken en musea belichten.

Ik pluk interessante artikelen uit historische kranten en deel op Facebook die foto’s waarvan ik denk dat ze iets moois oproepen bij mensen. Dat lukt lang niet altijd, maar ik zie dat veel mensen enthousiast zijn geworden en zelf ook oude foto’s of een sterk verhaal inzenden. Dat ze via de chat bij me informeren waar ze het origineel van een bepaald document kunnen vinden en me laten uitleggen hoe ze binnen bronnen kunnen zoeken.

Op zulke momenten ben ik om slechts één reden gelukkig: ik doe weer het werk dat ik een paar jaar geleden aan de inlichtingenbalie in de bibliotheek deed. Met als

verschil dat ik nu een doelgroep bedien die voornamelijk digitaal opereert, op een van de vele sociale netwerken. Een doelgroep met een zeer korte aandachtsspanne, die ’s avonds op de bank, tussen afwas en *Pauw & Witteman*, slechts een paar mooie foto’s wenst te bewonderen op de iPad, omdat ook Wordfeud roept, en dat filmpje van de buurvrouw, en...

Het belangrijkste verschil met het vak zoals het was, is dat je je niet meer kunt beperken tot het verzamelen en aanbieden van informatie. Als je de gebruiker wilt opzoeken in zijn digitale wereld, moet je je als die gebruiker gedragen en je onderdompelen in zijn wereld. Zoals je vroeger als aanspreekpunt en vraagbaak tussen de boekenkasten liep, zo beweeg je je nu tussen de vele websites en communicatietools, met je kennis van de collecties, zoek- en andere online vaardigheden.

Vooruitkijken zonder spiegel

Storytelling en content curation zouden voor de moderne informatieprofessional geen problemen mogen opleveren. Het zijn misschien wel oude competenties in een nieuw jasje, want verhalen en content hebben we altijd al verzameld en ontsloten. Om het goed te kunnen doen, is er denk ik vooral tijd nodig, alsook persoonlijke interesse. Die tijd zou moeten worden vrijgemaakt en die interesse zou de ruimte moeten krijgen.

En niet alleen op dit gebied. Er is nog zoveel meer dat gevolgd en uitgeprobeerd zou moeten worden. Een voorbeeld: medewerkers voltiids inzetten voor projecten zoals die welke een mogelijke oplossing bieden voor de afhankelijke positie van bibliotheken ten aanzien van uitgevers. Toegegeven, open access wint terrein, maar waarom wordt er zo weinig gedaan met al die mooie open bronnen op het web? En waarom manifesteren erfgoedorganisaties zich nauwelijks op het gebied van online privacy en netneutraliteit? Ze zouden een volwaardige partner moeten zijn in al die belangrijke open initiatieven. Nu staan ze aan de zijlijn.

In het verlengde daarvan zouden organisaties een grote rol kunnen spelen in het faciliteren van zogenaamde *Hacker of Maker Spaces* en *FabLabs*,² al dan niet in combinatie met een concept als *Seats2meet*.³ Die concepten bieden niet alleen veel mogelijkheden op het gebied van

‘Hoeveel bibliothecarissen of archivarissen mogen in werktijd de kwaliteit van Wikipedia helpen verbeteren?’

innovatie van media-educatie en de ontmoetingsfunctie, ze scheppen ook ruimte voor nieuwe toepassingen van technologie in het gebouw. FabLabs houden zich bijvoorbeeld veel bezig met 3D-printers, apparaten die in de nabije toekomst een belangrijke rol gaan spelen. Het is lastig om je daar nu al een goede voorstelling van te maken, maar wacht je tot het volledig is uitgekristalliseerd, dan ben je alweer te laat. Durf een medewerker de vrijheid te geven om ermee aan de slag te gaan. Iets wat ook geldt voor de ‘Googlebril’,⁴ die in 2013 beschikbaar komt.

Als ik naar 2013 en daarna kijk, zie ik vooral heel veel niet. Of ik zie het nog heel wazig. Maar in die achteruitkijkspiegel van McLuhan zie ik dat de toekomst in het verleden te vaak niet de ruimte kreeg die zij nodig had. Dat moet echt anders. Geef de informatieprofessional de tijd en de bewegingsvrijheid die zijn passie nodig heeft.

Noten

1] Zie www.edwinmijnsbergen.nl/2011/11/content-curation-een-kennismaking.html.

2] Zie www.fablabgroningen.nl/pagina/het-fablab-uitgelegd.

3] Zie www.seats2meet.com.

4] Zie youtu.be/D7TB8b2t3QE.

Bibliotheken zetten in op kennisoverdracht en ontmoeting

De openbare bibliotheek als kenniscentrum in een stad. Zo definieerden Emmeken van der Heijden en Aldo de Moor in hun artikel in InformatieProfessional nr. 1/2 2012 het zogeheten 'stadslab'. In hoeverre veranderen bibliotheken daadwerkelijk in zo'n stadslab? Carin Klompen nam de proef op de som bij de bibliotheken van Groningen, Arnhem, Utrecht, Maastricht, Sittard en Tilburg.

Carin Klompen

In hun artikel¹ beschrijven Emmeken van der Heijden en Aldo de Moor de openbare bibliotheek als 'kenniscentrum in een stad, maar ook in de gemeenschappen van mensen die een hobby, een interesse of een politieke voorkeur delen'. Dit concept combineren zij met de bibliotheek als 'fysieke ontmoetingsplek, als aanjager van activiteiten, debatten en samenwerking, in een maatschappij die zich in grote mate rondom de digitale kennismaking en ontmoeting afspeelt'. Volgens de auteurs gaat het erom dat er 'een intelligente koppeling plaatsvindt tussen de digitale en fysieke infrastructuur'.

Bibliotheken zijn op zoek naar een andere vorm van kennisoverdracht door bijvoorbeeld steeds meer plaats te bieden voor ontmoeting en kennisuitwisseling. Ook bieden ze steeds vaker werkruimte aan voor met name kleine zelfstandigen (zzp'ers). Zo heeft Stadsbibliotheek Maastricht voor deze doelgroep niet alleen werkruimtes beschikbaar, maar ook een 'huiskamer' waar zowel de bibliotheekgebruikers als de medewerkers gezamenlijk kunnen werken.

Dat bibliotheekgebruikers behoefte hebben aan een ontmoetingsplek, blijkt uit

een biebpanelonderzoek (2011) over de ontmoetings- en verblijfsfunctie van de bibliotheek. Uit het onderzoek, waaraan 5500 panelleden meededen, komt naar voren dat veel bibliotheken hun best doen om hun gebruikers een comfortabele en aantrekkelijke ruimte te bieden zodat ze langer in het pand verblijven.

De respondenten geven aan dat 'ontmoeting en debat' een van de kernfuncties van de bibliotheek is.² Een derde van de panelleden zegt er te kunnen werken of studeren; een kwart wil er een film kijken. Slechts een op de vijf vindt dat de bibliotheek uitnodigt om er anderen te ontmoeten en een op de twintig vindt de bibliotheek een plek om er anderen digitaal te ontmoeten. Toch zegt ruim een op de drie de bibliotheek te beschouwen als een ontmoetingsplaats. Bijna tweederde vindt het een inspirerende omgeving en ook over de toegankelijkheid is men zeer te spreken.

Terug naar de huidige situatie. Op dit moment plegen verschillende Nederlandse openbare bibliotheken nieuwbouw of installeren zich met meerdere partners in één gebouw. Een fusie met een andere culturele instelling of door de gemeente opgelegde bezuinigingen zijn ook redenen

'Bibliotheken zoeken naar een andere vorm van kennisoverdracht'

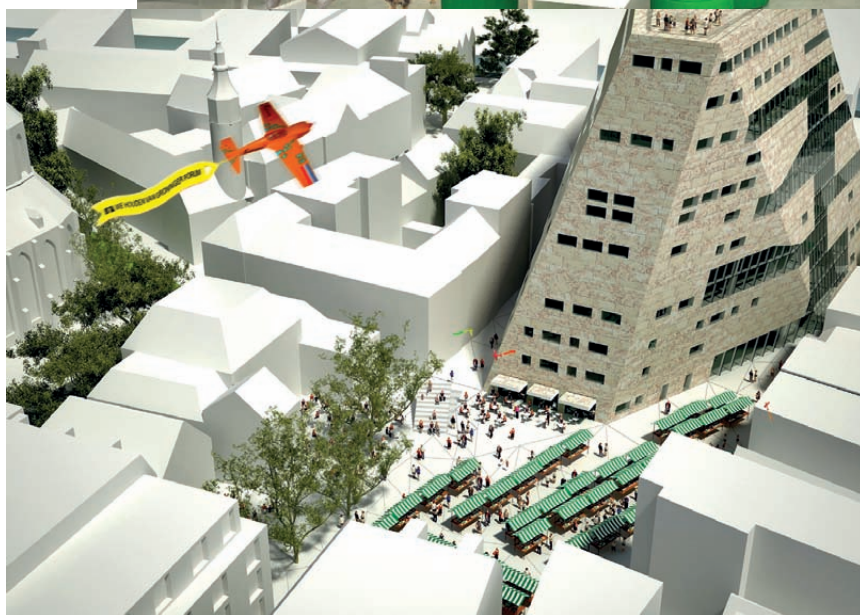
‘Stadslab heeft als term vaker niet dan wel betrekking op openbare bibliotheken’

Artist impressions van het in 2017 te openen Groninger Forum, een huis waar culturen elkaar kunnen ontmoeten en waar mensen ‘uitgedaagd en verrast zullen worden’. Partners in het Forum zijn de Bibliotheek Groningen, filmtheater Images, het Groninger Museum en de Groninger Archieven/GAVA

voor verandering. Transformeren deze bibliotheken daadwerkelijk tot een stadslab? Leggen zij een intelligente koppeling tussen de digitale en fysieke infrastructuur, zoals Van der Heijden en De Moor dat idealiter zien?

Het antwoord probeer ik te vinden aan de hand van de transformatie van de bibliotheken van Groningen, Arnhem, Utrecht, Maastricht, Sittard en Tilburg. Dit zijn willekeurig gekozen organisaties uit een gezelschap van bibliotheken in Nederland die het traditionele concept van de openbare bibliotheek loslaten en werken aan een nieuwe invulling ervan.

Stadslab in een divers landschap

‘Stadslab’ is een term die voor vele doeleinden blijkt te worden gebruikt. Ook heeft zij vaker niet dan wel betrekking op openbare bibliotheken. Neem het Stadslab in Leiden, in 2009 opgezet door een grote groep betrokken en creatieve stadsbewoners. Met dit atelier voor ontmoetingen, dit laboratorium waar creatieve ideeën kunnen opbloeien en deze broedplaats voor vernieuwing willen de initia-

‘Bibliotheken zijn nog aan het pionieren’

tiefnemers Leiden innovatiever, cultureler, spannender en bruisender maken. Hoewel er geen formele samenwerkingsvorm met de openbare bibliotheek Leiden bestaat, weten beide partijen elkaar te vinden; ook versterken ze elkaar bij hun wederzijdse projecten.

Nog zo’n broedplaats is het Stadslab Sittard-Geleen en regio. Dit initiatief richt zich op ondernemers op het gebied van beeldende kunst, podiumkunsten, film, architectuur, nieuwe media en andere disciplines binnen de creatieve industrie.

In Utrecht krijgt de term een andere invulling. In het stadslab van de Utrecht Development Board komen deskundigen van verschillende achtergronden en verantwoordelijkheden bij elkaar om samen een kwestie in kaart te brengen en er concrete voorstellen ter verbetering voor te formuleren. De deelnemers dienen zich betrokken te voelen bij de stad en ‘hun persoonlijke energie’ in het stadslab in te brengen.

De Hogeschool van Rotterdam gaat samen met de gemeente een stadslaboratorium (‘Stadslab’) voor open overheidsdata opzetten. En nog weer een andere context treffen we aan in Maastricht. Het zogeheten KEI-stadslab, ingesteld door de gemeente Maastricht en enkele woningcorporaties, moet een antwoord vinden op de vraag hoe in een dichtbebouwde wijk de openbare ruimte in ruimtelijk en

sociaal opzicht kan verbeteren en hoe tegelijkertijd de parkeerruimte kan worden vergroot.

Het mag duidelijk zijn: de term ‘stadslab’ is multi-interpretabel en wordt vanuit verschillende disciplines toegepast. In alle gevallen staat kennisdeling centraal, om te komen tot nieuwe standpunten, nieuw beleid of nieuwe producten. Het stadslab heeft hierbij een faciliterende functie.

Hier ligt een duidelijke parallel met openbare bibliotheken. De Bibliotheek Tilburg Centrum (BTC) bijvoorbeeld spreekt van de bibliotheek als kennislab oftewel een broedplaats voor kennis. Zowel de fysieke als de digitale bibliotheek moeten creativiteit stimuleren en uitwisseling van kennis en ideeën bevorderen. Het koppelen van ideeën dient te leiden tot innovatie. Het Kennis Plusprofiel van de nieuwe locatie van de Bibliotheek Tilburg, genaamd ‘Spoorzone’, sluit hier naadloos op aan. Vanuit dit profiel speelt de bibliotheek in op het Nieuwe Werken en de 24-uurseconomie. Maar ook als het gaat om studie en e-learning wil de bibliotheek voor de Tilburger dé plek zijn. Bijblijven in deze snel veranderende samenleving is een must, een leven lang leren de norm en de bibliotheek is hierin facilitator en stimulator.

Bibliotheken transformeren

Uit telefonische interviews³ met de directeurs van de bibliotheken in Arnhem, Groningen, Maastricht, Sittard en Utrecht en een schriftelijke reactie op het hierboven genoemde artikel over de bibliotheek als stadslab van Pieter Thijssen,⁴ werkzaam bij de Bibliotheek Midden-Brabant, blijkt dat deze bibliotheken alle eenzelfde koers volgen als het gaat om de ontwikkeling van de bibliotheek als plek waar mensen kunnen studeren, samenwerken en ontmoeten.

De bibliotheken kenmerken zich door een verminderd aantal vestigingen, door locaties die vaak groter zijn dan voorheen en ruimere openingstijden. Ze fungeren als ideale plek voor allerlei activiteiten. Reden om zich te afficheren als ‘huiskamer van de stad’, ‘laboratorium voor nieuw bibliotheekwerk’ en ‘forum voor kennis en cultuur’. De focus ligt vaak sterk op de gebouwen en de samenwerking met partners die al dan niet in hetzelfde gebouw zijn gehuisvest.

Een voorbeeld is de centrale van de Bibliotheek Arnhem die gaat ‘samenwonen’ met de Volksuniversiteit, het Centrum voor amateurkunst en het Historisch Museum van Arnhem. ‘De kunst- en cultuurfuncties worden hier gecombineerd,’ aldus directeur Ria Oudenga. De functie van de twee andere vestigingen wordt afgestemd op de locatie. De vestiging met een ‘Hart van de wijk’-functie, een methode ter versterking van de wijkvoorzieningen, komt in een krachtwijk (oftewel een achterstandswijk) en krijgt een plek in een multifunctioneel centrum met twee scholen voor primair onderwijs, een welzijnsorganisatie en verschillende politieke organisaties. De tweede vestiging, een ‘gezinsbibliotheek’, huist straks in een groot winkelcentrum, in een buurt met veel gezinnen.

Samenwerkingspartners

Rob Pronk, directeur van Biblionet Groningen, waar de openbare bibliotheek onderdeel van uitmaakt, stelt dat de bibliotheek als een op zichzelf staande organisatie niet meer bestaat. Zij heeft alleen nog bestaansrecht als een van de partners in een samenwerkingsverband. De bibliotheek wordt onderdeel van het Groninger Forum, samen met een kenniscafé, forummediacafé, bioscoop en andere partners. Het is belangrijk om je identiteit te bewaken, aldus Pronk. ‘Leven lang leren’, ‘plezier in lezen’ en ‘toegangspoort tot informatie behouden’ blijven de kernfuncties van de bibliotheek. ‘Je moet niet de rol van anderen overnemen, maar wel met anderen samenwerken. Samen met partners, zoals ook de Volksuniversiteit, transformeert de bibliotheek tot een aantrekkelijke plaats in de stad of: “de huiskamer van de stad”.’

Niet alleen in Groningen worden nieuwe allianties aangegaan. In Tilburg trekken in 2016 de Fontys-opleidingen Creative Industries en Journalistiek en de centrale bibliotheek van Bibliotheek Midden-Brabant samen in een gebouw. Ook de bibliotheken in Arnhem, Groningen, Maastricht en Utrecht werken steeds intensiever samen met onderwijspartners. En ook deze vier bibliotheken gaan samenwerken en vaak ook ‘samenwonen’ met andere organisaties, zoals de plaatselijke omroepen (Groningen en Maastricht), het filmhuis (Arnhem en Utrecht), de Open Universi-

teit (Utrecht) en debatcentra (Arnhem en Maastricht).

Nieuwe doelgroepen

Gezien de snelle ontwikkelingen op informatiegebied vindt Ton van Vlimmeren, directeur van de Bibliotheek Utrecht, het lastig om ver vooruit te kijken. 'Seats2meet, een dynamische omgeving waar mensen kunnen werken, ontmoeten en vergaderen, kun je niet voor over vijf jaar plannen; mogelijk heeft de markt het dan al ingevuld. Dus als je wilt inspelen op nieuwe trends, moet je snel handelen. We zoeken naar het snijvlak van wat de kern van de bibliotheek is, en welke (nieuwe) diensten daarbij horen.'

'Nu vindt de uitrol van Skoolzones plaats. Dit hulpmiddel voor leerlingen bij het maken van werkstukken en het voorbereiden van spreekbeurten is samen met het primair onderwijs ontwikkeld. We denken aan diensten met andere partijen en gebruikers. We willen bijvoorbeeld bij educatieve projecten serious gaming⁵ aanbieden met Dutch Game Garden, waarbij jongeren via virtuele simulatie kunnen leren, om zodoende deze doelgroep beter te kunnen bereiken,' aldus Van Vlimmeren. Een soortgelijk project is in aantocht bij de Stadsbibliotheek Maastricht Centre Céramique met een Génération Maastricht Game, waarbij scholieren van middelbare scholen een game ontwerpen gericht op de geschiedenis van Maastricht. De bibliotheek werkt hiervoor samen met het VVV, Historisch Centrum Limburg en andere culturele partners.

Koppeling fysiek en digitaal

De digitale infrastructuur voor openbare bibliotheken wordt op landelijk niveau ontwikkeld, met als resultaat nieuwe digitale producten en diensten. Wat de bibliotheek in Amsterdam ontwikkelt kan ook elders worden aangeboden en vice versa. Juist de lokale invulling wint aan belang op digitaal terrein. Vijftig procent van de bevolking bezoekt een bibliotheek, waarvan er 4 miljoen ook nog eens lid zijn van een bibliotheek. De Bibliotheek Tilburg Centrum (BTC) ontvangt alleen al bijna 450.000 bezoekers per jaar. Daarnaast werd de website in 2011 meer dan 800.000 keer bezocht. Het is duidelijk dat de bibliotheek zowel fysiek als digitaal

een combinatie biedt waar de gebruikers veel gebruik van maken.

Sociale media vormen een nieuwe uitdaging als het gaat om de (digitale) informatiefunctie van de bibliotheek. De Stadsbibliotheek Maastricht bijvoorbeeld is heel actief op sociale fora, waar discussies over actuele thema's worden gevoerd. En in 2012 is in Tilburg een project gestart om een community rondom lezen en literatuur van de grond te krijgen. Het uitgangspunt voor dit project is *learning by doing*. Via relevante digitale platforms gaan bibliotheekmedewerkers van BTC, die hiervoor vrij worden gemaakt, direct het gesprek met leesliefhebbers aan. Naast de fysieke leesclubs ontstaat zo een virtuele leesclub waar klanten en bibliotheekmedewerkers boeken bespreken, tips delen en recensies publiceren.

Nieuwe koers

De vraag is nu: in hoeverre ontwikkelen deze zes bibliotheken zich tot stadslab volgens het concept zoals Van der Heijden en De Moor schetsen? Op landelijk niveau wordt de digitale bibliotheek ontwikkeld. De focus van lokale bibliotheken ligt op verandering in fysieke zin, waarbij de bibliotheek zich veel meer dan voorheen als ontmoetings- en werkruimte profileert.

Van der Heijden en De Moor stellen in hun artikel de vraag of bibliotheken een intelligente koppeling leggen tussen de digitale en fysieke infrastructuur. Bibliotheken leggen een koppeling met de combinaties die zij bieden met hun fysieke en digitale bibliotheekvoorziening. De cijfers laten zien dat daar veelvuldig gebruik van wordt gemaakt.

Maar of hier sprake is van een intelligente koppeling, valt nog te bezien. De digitale infrastructuur wordt voornamelijk landelijk ontwikkeld door Bibliotheek.nl. Lokaal worden verbindingen gemaakt, maar dat gebeurt op dit moment niet gestructureerd. Een echte integratie van de digitale en fysieke bibliotheek is niet waarneembaar. Wellicht wordt dit meer zichtbaar als openbare bibliotheken op grote schaal ebooks gaan uitlenen.

Op dit moment kun je niet stellen dat de bibliotheken zich al hebben ontwikkeld tot stadslab in de zin van een fysieke plek waar kennisdeling plaatsvindt om te komen tot een product, standpunt of nieuw

'Bibliotheek heeft alleen nog bestaansrecht als een van de partners in een samenwerkingsverband'

beleid. De organisaties zijn nog aan het pionieren. Ze bieden faciliteiten voor kennisuitwisseling en kennisproductie door daadwerkelijk werkruimte en de kennis in de vorm van collecties en kennis bij medewerkers aan te bieden en actief in te zetten. En ze zoeken daarbij naar samenwerking met andere partners, om nieuwe doelgroepen aan te boren en in gezamenlijkheid nieuwe producten te ontwikkelen. Hierdoor behoudt de bibliotheek haar dynamiek en blijft zij een plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en kennis kunnen vergaren en uitwisselen. Kortom: een kenniscentrum in een stad en in de gemeenschap van mensen die een gezamenlijke interesse delen. <

Noten

- 1] Emmeken van der Heijden en Aldo de Moor, 'De OB als stadslab: Onmisbare schakel in kennisintensieve steden', *InformatieProfessional* 1/2, 2012.
- 2] Uit: 'De bieb als ideale werkplek', Toine Al, *Bibliotheekblad* 1, 2012.
- 3] Met dank aan Jurn Glazenburg.
- 4] Een deel van de schriftelijke reactie van Pietermel Thijssen is in dit artikel verwerkt.
- 5] Serious gaming: bibliotheken zetten dit in voor educatieve projecten. Bijvoorbeeld een simulatie waarbij je kan leren autorijden.

Carin Klompen is redacteur van InformatieProfessional.

'Het internet is niet meer dan een begin'

Krijgen we een betere nieuwsvoorziening nu het internet steeds meer bronnen op eenvoudige wijze ontsluit? Wat betekent internet voor de journalist? En wat is de rol van de informatiespecialist bij de media? Jos van Dijk sprak met onderzoeksjournalisten, informatiespecialisten en trainers op dit gebied.

Jos van Dijk

De journalisten

Stan van Houcke heeft een lange staat van dienst als journalist. Hij was de afgelopen maanden bezig met een boek over de Verenigde Staten en is absoluut positief over internet als bron. Alles is er te vinden. Het valt hem wel op hoe weinig van wat er op internet te vinden is, doordringt in de 'mainstream' media. Het is allemaal ook zo makkelijk. Je kunt iedereen bereiken. Als je iets niet direct vindt, mail je even. 'Ik vergelijk het met vroeger: tijdrovende tochten langs bibliotheken, archieven, boekhandels. En dan vond je regelmatig toch vaak niet wat je zocht.'

Laatst was hij op zoek naar de journalist Walter Lippman. 'Hoe viel die man in zijn omgeving? Je tikt z'n naam in en je krijgt alles in extenso. Dat was vroeger nooit gelukt.' Je vindt ook meer alternatieve informatie via blogs van kritische Amerikaanse journalisten die bij hun krant of televisiestation weggerukt zijn. Natuurlijk moet je de betrouwbaarheid checken en dubbelchecken. Maar vroeger waren deze mensen onvindbaar geweest, nu blijven ze een belangrijke bron voor de kritische journalist.

Kees van den Bosch van het VPRO/VARA/Human-programma *Argos* ('journalistiek speurwerk naar opmerkelijke

achtergronden') relateert de betekenis van internet voor zijn werk. 'Internet speelt voor ons maar zijdelings een rol. Het kan je op het spoor zetten, je kunt ermee beginnen. Maar uiteindelijk baseren we onze reportages toch veel meer op andere bronnen, op de eerste plaats: gesprekken met mensen. Misschien staat er wel veel op internet, maar slechts een beperkt deel is vindbaar. We zijn ooit bezig geweest met het natrekken van informatie over een noodlanding van een F16-vliegtuig. De piloot had daarover geschreven in zijn dagboek en dat stond op internet. Toen we hem daarover hadden gebeld, verdween de pagina van het web. Met de

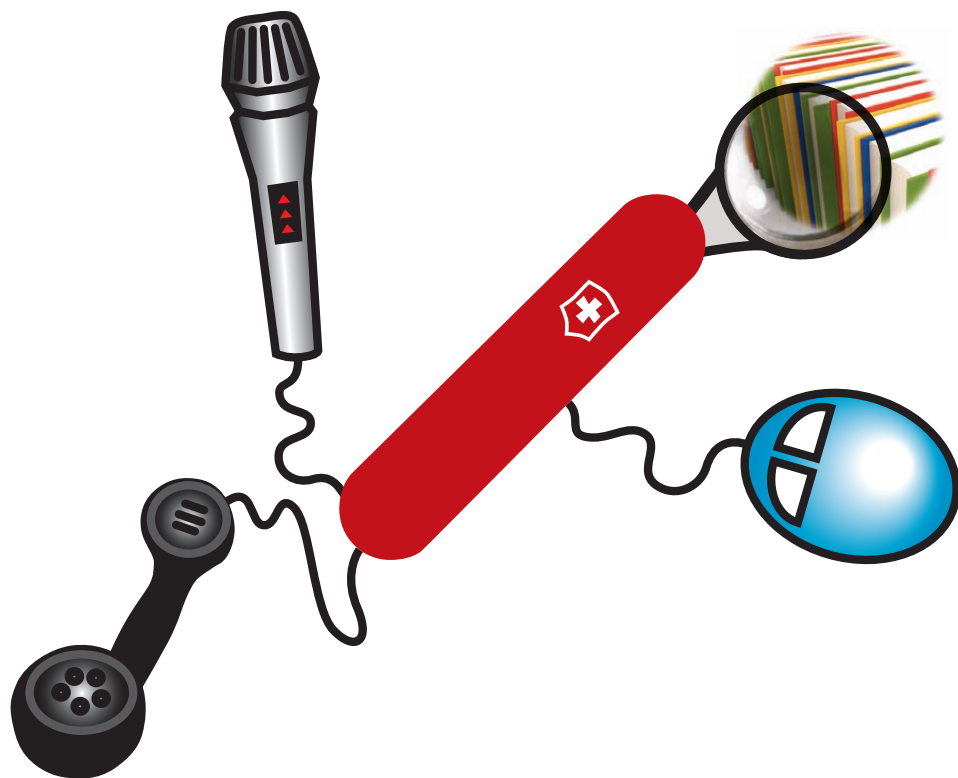
Begrippen verklaard

Onderzoeksjournalistiek is het meer diepgaande en langer lopende werk van journalisten dat resulteert in reportages en documentaires die feiten moeten onthullen over bijvoorbeeld fraude, machtsmisbruik, misstanden bij bedrijven of bij de overheid, kosten van infrastructurele projecten, besteding van subsidies, et cetera. Voor de overheid kunnen onderzoeksjournalisten een beroep doen op

de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Nederlandse en Vlaamse onderzoeksjournalisten hebben hun eigen vereniging, de VVOJ.²

Fact checking staat voor het nagaan of een bewering van iemand in de media klopt. In de Nederlandse verkiezingscampagne schakelden diverse media ook *fact checkers*³ in. Al gebeurt dat niet overal en altijd. Het Duitse tijdschrift *Der Spiegel* heeft wel tachtig full-time fact checkers in dienst. Het Amerikaanse *Newsweek*, geconfronteerd met kritiek op een

'Een hechte combi van de onderzoekende informatiespecialist en de journalist leidt tot de beste resultaten'

Illustratie: Eric van den Berg

‘Over het algemeen zijn journalisten niet vaardig genoeg om juiste en betrouwbare informatie boven water te halen’

heeft nagelaten, dan is het lastig. Ook wat verder terug in de tijd wordt het al moeilijk. Als iemand niet in het telefoonboek staat, kan het al lastig zijn om een adres te vinden. Niet onmogelijk hoor. Ik zou wel meer inzicht willen hebben in social media-uitingen van mensen – als je die wilt, moet je zelf een scraper bouwen of die data inkopen.’

Boudewijn Chorus was hoofdredacteur van de *Humanist* en werkt freelance voor verschillende bladen. Hij haalt de essentiële informatie voor zijn artikelen bijna altijd uit interviews, telefoongesprekken en gedrukte bronnen. ‘Internetbronnen zijn in mijn werk meestal ondersteunend. Ik gebruik internet om te bekijken wat in algemene open bronnen over mijn onderwerp te vinden is en om gegevens waar ik niet zeker van ben te checken, zoals namen, data en bronnen. Toch zijn de internetbronnen intussen vrijwel onmisbaar, met name als het om berichtgeving in de media gaat. Bij een analyse van het eerste Deetman-rapport over seksueel misbruik in de kerk, heb ik bijvoorbeeld gebruik gemaakt van internet, om te zien hoe de media het rapport versloegen. Het zou veel meer tijd geveerd hebben om met knipsels en krantenleggers in bibliotheken te werken, zoals ik vroeger deed.’

Over het algemeen is informatie van de overheid en uit de rechtspraak goed te vinden. Veel lastiger vindt Chorus actuele statistieken en een zoektocht naar financiële informatie kan ook frustrerend zijn. De ranking van zoekmachines sluit alleen aan als het gaat om algemene, feitelijke gegevens. ‘Maar daar zoek ik nou juist vaak niet naar.’ Voor de betrouwbaarheid kijkt hij naar de site van herkomst en naar de auteur. ‘Je ziet snel aan de “content” of een bericht betrouwbaar is.’

Voor Stefan Panhuijsen van The Fact Club is CBS-Statline de belangrijkste bron. ‘Voor bijna alle factchecks hebben

hulp van experts hebben we die toen wel weer boven water gekregen.’

Dimitri Tokmetzis van het blog Sargasso schrijft veel datajournalistieke artikelen. Voor hem is internet ook vooral een ondersteunende bron. ‘Internet is handig voor algemene dingen, maar de echt spannende zaken, daarvoor moet je toch gaan praten en bellen. Wat men niet openbaar wenst te maken, maar vanuit journalistiek oogpunt erg interessant kan zijn, verschijnt niet snel online – behalve als er sprake is van een fout of lek. Internet is vooral handig om snel contextuele informatie te vinden. Maar bij moeilijke zaken moet je gewoon rondbellen en afspreken met mensen.’

‘Ik heb eens een verhaal gemaakt over hoe Amerikaanse opsporingsdiensten Europese banken onder druk zetten om klantgegevens te overhandigen van Europese klanten. Dit mag niet, maar Europese banken – ook Nederlandse – werken uit angst voor sancties daar toch aan mee. Via internet is het mogelijk om de juridische basis waarop die Amerikaanse onderzoeken plaatsvinden uit te spitten. Ook kun je makkelijk experts vinden. Voor het echte uitzoekwerk echter moest ik toch bankiers, juristen en forensische accountants spreken.’

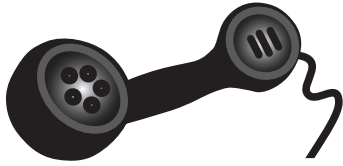
Je kunt zeker niet alles vinden volgens Tokmetzis. ‘Als iemand weinig sporen

slecht onderbouwd artikel over Obama, had daar evenwel geen boodschap aan. ‘We, like other news organisations today, rely on our writers to submit factually accurate material,’ zo verklaarde een woordvoerder van het blad.

Datajournalistiek⁴ is het maken van een verhaal met verhelderende *infographics* op basis van grote hoeveelheden onderzoeksdata. De journalist fungeert hier als duiders van cijfers en statistieken uit sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Ook dat hebben we

rond de laatste verkiezingen in Nederland veelvuldig gezien, niet alleen in de weergave van de uitgebrachte stemmen, maar ook in analyses van stemmen per stembureau, wijk, regio en dan gekoppeld aan bijvoorbeeld gegevens over inkomen en onderwijs. Het internet heeft de toegankelijkheid van de statistieken aanmerkelijk vergroot. En er komen ook steeds betere tools voor de verwerking van de gegevens. Onlangs verscheen het *Handboek datajournalistiek* (zie elders de bespreking in dit blad).

‘Internet speelt voor ons journalisten maar zijdelings een rol’

we gebruik gemaakt van CBS Statline, die we zeer betrouwbaar vinden. Het is onze eerste bron en als we hier niets vinden, beginnen we een algemenere zoektocht via een zoekmachine (Google). Ook hebben we veel direct contact gehad met organisaties die meer van een onderwerp weten.’ Google is nuttig om de bron achter een uitspraak van een politicus te vinden. ‘Stel een politicus zegt in een debat: “Het ondernemersvertrouwen is nog nooit zo laag geweest.” Dan kom je via het googelen van de hele uitspraak vaak bij de bron.’

De trainers

Journalisten leren zoals de meeste mensen al doende hoe ze op het internet de informatie kunnen vinden die ze nodig hebben. Ze kunnen zich verder bekwamen op dit gebied in cursussen zoals die van Henk van Ess, journalist, internet-expert en voorzitter van de Vereniging van Onderzoeksjournalisten. Hij wijst erop dat er naast het eenvoudig toegankelijke internet een groot verborgen net is met niet-geïndexeerde databases en ‘verdwenen’ informatie. ‘Google ziet slechts tot veertig procent van het openbare web en is derhalve nooit allesbepalend.’ Van Ess leert journalisten onderzoek te doen naar de betrouwbaarheid van hun twitterende informatiebronnen. Locatiegegevens, foto’s en netwerkcontacten kunnen daarbij behulpzaam zijn.

Over het algemeen zijn journalisten volgens Van Ess niet vaardig genoeg om juiste en betrouwbare informatie boven water te halen. ‘Mijn collega’s en ik hebben er een dagtaak aan.’ Kunnen informatiespecialisten hier een rol spelen? ‘Het probleem is lastig. Niet alle informatiespecialisten kennen alle wegen op internet. Maar diegenen die de wegen wel kennen, vinden toch vaak nog onvoldoende erkenning omdat ze een oplossing bieden voor een probleem dat veel mediabedrijven niet

denken te hebben: we vinden toch al veel? Het begint met bewustwording: eerst moet je weten wat je niet weet.’

Eric Hennekam, docent archief- en personenonderzoek, wijst ook op de beperkte waarde van het direct toegankelijke internet. ‘Tussen de zeventig en tachtig procent van de bronnen op internet valt onder het zogenaamde *Invisible of Deep Web*. Dat wil zeggen dat de spiders van de zoekmachines deze informatie niet direct kunnen vinden. Online kranten en tijdschriften, archieven, databanken achter paywalls en veel beeldbanken zijn bronnen die onder het Invisible Web vallen. Bij de zoekmethodiek die enkele collega’s en ik al jaren doceren, leren journalisten en andere zoekers het digitale kaf van het koren te scheiden en gestructureerd te zoeken. De kans op digitaal verzuipen is dan klein.’ Voor het beoordelen van de betrouwbaarheid van internetbronnen is er in principe geen verschil met andere bronnen. ‘Ook hier geldt: één bron is geen bron.’

Evenals Van Ess ziet Hennekam veel tekorten in de vaardigheden van journalisten. ‘Ik verbaas me daar dagelijks over. Daarnaast maak ik me al jaren zorgen over de hbo-opleidingen journalistiek. Docenten aldaar missen veelal de tools en ict-vaardigheid om optimaal te zoeken en vinden op internet.’ De rol van informatiespecialisten in de media is de laatste jaren al erg veranderd, meent Hennekam. ‘Maar ik zie een sombere toekomst voor hen als de ict-vaardigheid van journalisten binnen een mediabedrijf op voldoende niveau is. En binnen verschillende mediabedrijven wordt daar hard aan gewerkt. Zelf heb ik meegewerkt aan verschillende omscholingsprojecten van informatiespecialisten. Omscholing tot bijvoorbeeld een nieuwe functie als assistent-onderzoeksjournalist.’

De informatiespecialisten

Bij RTL Nieuws ondersteunen Karen Kamperman en haar collega’s de journalisten in het zoeken in databanken van bijvoorbeeld het Kadaster en de Kamer van Koophandel, waar zij als enige bij RTL toegang toe hebben. Verder zijn de informatiespecialisten behulpzaam bij het zoeken en aankopen van beeldmateriaal. De journalisten hebben zelf toegang tot LexisNexis en zoeken graag zelf alles uit. Maar ze raadplegen ook de informa-

tiespecialisten als dat nodig is. ‘Ze weten precies wat ze ons kunnen vragen,’ zegt Kamperman.

Volgens Marlies Janse, die jarenlang gewerkt heeft in de dagbladsector bij Wegener en Sijthoff, vindt de surfende journalist op internet meestal hetzelfde als zijn collega. De uitdaging voor de informatieprofessional is dan om informatie te leveren die iets verder achter de horizon ligt. Bij Wegener bewaarde zij altijd achtergrondartikelen die vanwege auteursrechten niet in LexisNexis te vinden zijn. En de informatieprofessionals maakten personendossiers van politici. ‘Met één druk op de knop alle interviews. De meerwaarde boven een paar losse artikelen van internet is duidelijk.’ De journalist zit in een creatief proces en heeft weinig tijd om dingen uit te zoeken. Een sparringpartner met kennis en ervaring van belangrijke bronnen en databanken heeft dan absoluut toegevoegde waarde.

Arne van Elk werkt nu als webspecialist bij Radio Netherlands, de afgeslankte Wereldomroep. Als informatiespecialist heeft hij journalisten van de Wereldomroep jarenlang bijgestaan bij het online zoeken. ‘Ik denk dat een goede informatieprofessional die online als een vis in het water is zeker van meerwaarde zou kunnen zijn, temeer omdat veel journalisten helemaal niet zo internetminded zijn. Als ze er gebruik van maken, zijn ze ook snel tevreden met het resultaat. Er is altijd wel wat te vinden en je hebt weinig tijd om iets uit te zoeken. Dat is althans mijn ervaring met radiojournalisten. Helaas was er bij ons op de afdeling Infotheek bijna niemand die genoemde meerwaarde ook echt kon bieden. Bronnenkennis, goed omgaan met LexisNexis, advanced zoeken met Google, noem maar op: voor de meesten een brug te ver. Dus liepen de journalisten steeds vaker het Infotheekloket voorbij.’

Van Elk herinnert zich regelmatig terugkerende plannetjes voor meer directe samenwerking met journalisten. ‘Die mislukten omdat onze talenkennis tekortschoot. Maar ook omdat we van huis uit niet zo opdringerig zijn in onze dienstverlening. En er was altijd wel genoeg ander werk te doen. Dan blijf je bij de bekende klussen steken.’ Het kost tijd en moeite om je meerwaarde te bewijzen en het vertrouwen van de journalisten te winnen. En waar het onvoldoende lukt, gaan

mediabedrijven besparen op informatie-specialisten. Maar ze weten niet goed wat ze dan gaan missen. 'Je kunt een journalist op een cursus sturen,' zegt Van Elk. 'Maar hoe lang houdt hij de verworven kennis en vaardigheden vast?' Zelfs als informatiespecialist had hij de ervaring dat je bepaald soort bronnenonderzoek vaak moet doen om de routine en het voordeel van je specialisme vast te houden. Je kunt niet alles tegelijk. Nu worden er dan datajournalisten aangenomen. Die moeten zich ook op twee gebieden specialiseren, zowel in onderzoek als in het maken van een verhaal.

Van Elk: 'Ik sprak onlangs een "camjo", een journalist die met eigen camera op stap gaat en alles moet doen voor een videorapportage. Ze had een keer de kans gekregen om met een aparte cameraman te werken. Wat een weelde! Als je alleen het gesprek doet gaat de kwaliteit er toch een heel eind op vooruit, vond zij.' Zo zouden we de bedrijfsleiders ervan moeten overtuigen dat een hechte combi van twee specialisten, de onderzoekende informatiespecialist en de journalist, tot de beste resultaten leidt.

Anke Vellenga, informatiepecialist bij de afdeling Documedia van de NOS, vindt ook dat er meer te halen is uit de samenwerking tussen onderzoeksjournalisten en informatieprofessionals. Anke deed onlangs mee aan het 'fact checken' voor de presentatoren in de live-uitzending van de verkiezingsuitslagen. Haar afdeling heeft twee taken: archivering en research. Voor die laatste taak zit er een vragendienst op de redactie. Journalisten komen met vragen naar beelden, maar ook achtergrondinformatie. Ze kunnen het ook zelf allemaal uitzoeken. 'Maar als informatie-specialisten zijn wij voor de redactie van toegevoegde waarde omdat wij beschikken over bronnen waar journalisten niet altijd bij kunnen. Wij kunnen vaak beter inschatten waar bepaalde informatie te vinden is. Verder hebben wij meer kennis van zoekstrategieën. Hierdoor zijn wij vaak sneller dan journalisten.'

Maar journalisten halen de achterstand in, volgens Vellenga. Daarom moet je blijven innoveren. Bij Documedia is zij daarom gestart met de ontwikkeling van datajournalistiek. Dat is een samenwerkingsproject met de redactie waarin de informatiespecialisten een belangrijke rol spelen. Informatiespecialisten coördineren

datajournalistieke projecten, verzamelen zelf data, maar geven ook adviezen over visualisatie en de tools die je daarbij kunt gebruiken.

Tot slot

'Wij gaan net een stapje verder dan googelen', zei Vellenga's collega Roosje Simon in een interview met NOS-presentator Jeroen Overbeek vorig jaar.¹ Ze wees bijvoorbeeld op de database die de informatiespecialisten van de NOS hebben gemaakt voor het doorzoeken van de Wikileaks-documenten. Met een dergelijke meerwaarde van de informatieprofessional valt er in de media beslist een kwaliteitsslag te maken. Maar directies die in deze krappe tijden allemaal op zoek zijn naar mogelijke besparingen, zullen er nog wel van overtuigd moeten worden dat ze zonder investering in scholing en innovatie op dit gebied kansen op een beter product gaan missen.

'Aangezien journalisten de achterstand op het gebied van zoekstrategieën inhalen, moet je als informatieprofessional blijven innoveren'

Noten

- 1) Zie weblogs.nos.nl/presentatoren/2011/11/13/nos-informatiespecialisten-gaan-net-een-stap-verder/.
- 2) Zie hun rapport www.vvoj.nl/cms/docs/Rapport%20Marjan%20Agerbeek.pdf.
- 3) Zoals de Fact Club: thefactclub.nl.
- 4) Zie: www.persinnovatie.nl/148/nl/datajournalistiek.

Jos van Dijk is redacteur van InformatieProfessional.

advertentie

**Tijdelijke versterking
nodig binnen uw
informatieafdeling?**

DETACHERING

Reekx
www.reekx.nl

Universiteitsbibliotheek Utrecht kiest voor LibGuides

Maandenlang hebben tientallen vak- en informatiespecialisten bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht zich een slag in de rondte gewerkt. Al hun kennis en ervaring over zoeken en gebruik van bronnen hebben ze geëxpliciteerd en in één website met honderden informatieve boxen bijeengebracht. Waarom nu en waarom zo? En wat doen ze met die olifant in de kamer?

Jeroen Bosman en Paulien Wiersma

De Universiteitsbibliotheek Utrecht (UBU) werkt al enige jaren aan haar programma *Partner in Science*. Zij probeert met Virtuele KennisCentra, dataopslag en sharingfaciliteiten de dienstverlening dichterbij de onderzoekspraktijk te brengen. Het bleek tijd om ook de diensten voor het onderwijs beter te integreren in de activiteiten van docenten en studenten.

Onderwijs en zoekadvies was weliswaar van voldoende niveau, maar versnipperd, met veel verdubbelingen en zonder een eigen gezicht. Het eigen CMS waarin de website van de universiteit draait, bleek niet geschikt voor onderwijsmateriaal en Blackboard was niet erg vriendelijk of niet toegankelijk voor bibliotheekmedewerkers. Daarom startten we het project *Partner in Education*, met als doel al het onderwijs en alle trainingen van de bibliotheek op een nieuwe, gezamenlijke en zo-

‘LibGuides is een gebruiksvriendelijk platform om informatie over zoeken en omgaan met bronnen over te dragen’

veel mogelijk uniforme leest te schoeien. Het werd een tijdrovend, maar stimulerend project met een grote belofte. We zagen wel dat demonstraties, hands-on instructies en colleges nodig zullen blijven. Dit formuleerden we als randvoorwaarde van het project.

Uitgangssituatie

Er waren bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht al positieve ervaringen met het werken met online materiaal bij instructies: een uitgebreide Wordpress-blog bij Geneeskunde, een complete website (Ommat) en Blackboard-trainingen bij Sociale Wetenschappen, een wiki met achtergrondinformatie (Bronnen van Wetenschap) bij Geowetenschappen en meer. De permanente toegankelijkheid van hulp werd zeer gewaardeerd, zo bleek uit statistieken.

Bezuinigingen hebben ertoe geleid dat vakspecifieke diensten en onderwijs op een steeds kleinere groep vak- en informatiespecialisten neerkomen. Eerst bij sociale wetenschappen, maar later ook bij rechten en geesteswetenschappen is de formatie teruggeschoefd. Tegelijk-

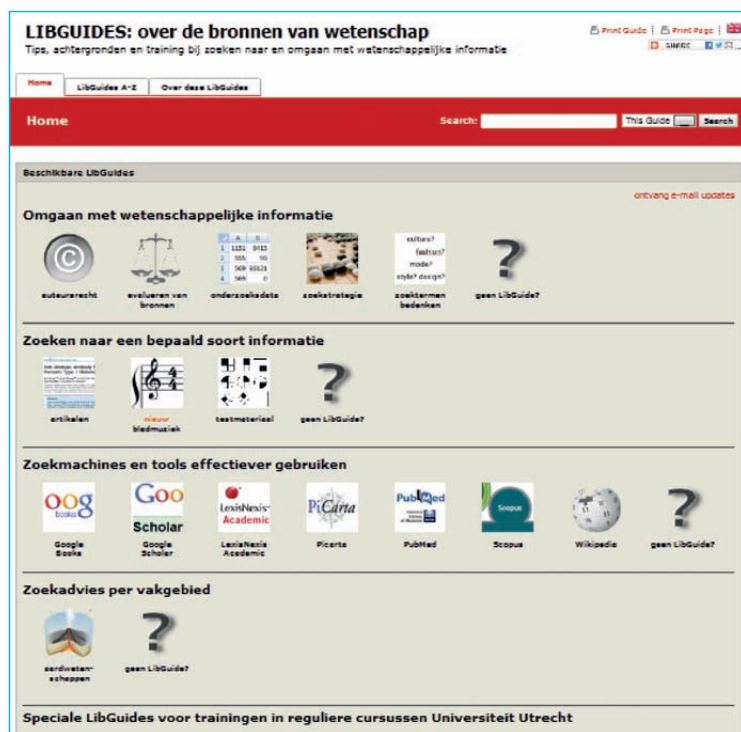
Wie zijn...

Jeroen Bosman is vakspecialist Geowetenschappen bij Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Paulien Wiersma is vakspecialist Geneeskunde en projectleider *Partner in Education* bij Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Homepage
van Utrechtse
LibGuides:
als de app-icons
op een tablet

Platform

Maar waarmee en hoe die modules te ontwikkelen? Een rondgang langs Media-wiki, PBWorks, Sharepoint, Drupal, Joomla en LibGuides zorgde dat het ene na het andere contentmanagementsysteem (CMS) afviel: Mediawiki en PBWorks bieden te weinig mogelijkheden, Sharepoint is zowel te rigide als te bewerkelijk en Drupal en Joomla vragen veel tijd van de ontwikkelaars.

Na een demonstratie van LibGuides tijdens Internet Librarian 2011 in Montevideo, kwam dit CMS als beste bovendrijven. Pluspunten zijn dat het speciaal voor bibliotheken gemaakt wordt. Het is laagdrempelig, veelzijdig en flexibel voor editors die vooral op de inhoud gericht zijn. Bovendien draait het in de cloud en het werkt vanuit de gedachte dat materiaal wordt gedeeld.

Een bezoek aan de Universiteitsbibliotheek in Groningen, op dat moment de enige Nederlandse bibliotheek met LibGuides, trok ons over de streep. Hoewel men daar LibGuides voor een ander doel inzet, bevestigden zij de gebruiksvriendelijkheid en de goede performance.

Plussen en minnen

Libguides is een CMS om tekst en (bewegend) beeld op een moderne manier aan te bieden. Pluspunten zijn:

> custom style sheets: in één keer je op-

tijd was de behoefte in de faculteiten aan een onderwijsbijdrage vanuit de bibliotheek niet verminderd, maar stabiel of zelfs groeiend. Met toenemende aandacht voor academische vaardigheden en wetenschappelijke integriteit neemt in de opleidingen het draagvlak toe om meer uren te spenderen aan het goed zoeken en verantwoord omgaan met bronnen. Ook is op veel plaatsen het besef doorgedrongen dat een eenmalige instructie niet voldoende is om studenten vier of vijf jaar succesvol met bronnen om te laten gaan.

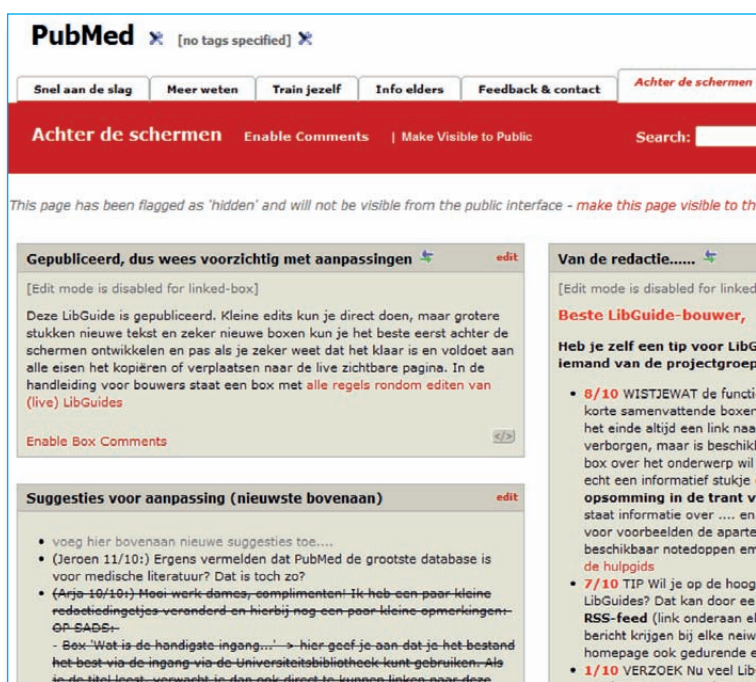
Vorm

De combinatie van veel vraag en een krimpende formatie verhoogt de druk om zaken anders aan te pakken. Er valt winst te behalen door trainingen over generieke zaken (bijvoorbeeld RefWorks) gezamenlijk aan te pakken en gezamenlijk materiaal te ontwikkelen. De vraag is alleen: in welke vorm?

In brainstormsessies blijkt al snel dat we efficiënter willen werken en snel willen kunnen inspelen op nieuwe vraag, maar toch niet alle maatwerk willen stoppen. Dat kan alleen als we modulair gaan werken. Het plan werd geboren om tamelijk kleine modules te maken die gestapeld kunnen worden. Elke module zou een

vaste vorm hebben met een 'snel aan de slag'-deel en een dieper gravend 'meer weten'-deel. Om niet in heel lange discussies terecht te komen, werd de '*elephant in the room*' – wat is de didactische aanpak die het beste de gestelde leerdoelen bereikbaar maakt? – even naar buiten gestuurd. Uit praktische overwegingen was onze aanpak: eerst vorm, dan inhoud, dan didactiek.

Achter de
schermen
van een
Utrechtse
LibGuide

'Demonstraties, hands-on instructies en colleges zullen nodig blijven'

Geen onderwerp zo gek of er is ergens ter wereld wel een LibGuide over

- maakinstellingen configureren;
- > hergebruik informatie-eenheden: LibGuide-pagina's bestaan uit boxen met een eigen ID, waardoor ze overal kunnen worden getoond en hergebruikt. Je kunt ook LibGuides wereldwijd hergebruiken;
- > *embeddable*: boxen en pagina's kunnen met een klein standaard beschikbaar scriptje heel simpel op andere websites worden aangeroepen. Zo kun je boxen bijvoorbeeld tonen in Blackboard. Simpel herschikken van boxen binnen en tussen pagina's kan met *drag and drop*;
- > alle tekst en afbeeldingen schalen goed in alle moderne browsers. Boxbreedtes kunnen traploos worden aangepast;
- > er is standaard een mobiele versie van gidsen en pagina's beschikbaar;
- > er is standaard een printvriendelijke versie en PDF-versie beschikbaar.

Minpunten zijn er ook:

- > de pagina-indeling is niet honderd procent flexibel. Je kiest voor een-, twee- of driekolomspagina's. Pagina's maken met een paginabrede box bovenaan en daaronder doorgaan met twee of drie kolommen is erg lastig;
- > geen versiebeheer: dat houdt het weliswaar simpel, maar het betekent ook: weg is weg. Je kunt een backup maken van een LibGuide, maar die kun je niet zonder extra werk weer krijgen zoals hij was;
- > er is geen automatische sitemap, inhoudsopgave of index van en in LibGuides.

Community en guides

Het product LibGuides heeft een community van ruim 3500 bibliotheken met meer dan 300.000 LibGuides als afzonderlijke gidsen. Speciaal voor bibliotheken heeft LibGuides een module voor digitale readers en standaard boxen voor

tonen van lijsten van links en van titels uit een catalogus (met covers) en kan het een lijst databases integreren.

Veel LibGuides zijn beschikbaar voor hergebruik. Libguides is ontwikkeld door Springshare. Het maakt deel uit van Campusguides, een suite met meer producten voor bibliotheken. Met Campusguides heeft LibGuides nog net iets meer functionaliteit (bijvoorbeeld guidespecifieke CSS stylesheets). LibGuides worden gehost op servers van LibGuides in de VS, grotendeels bij Amazon. Je kunt een *domain mapping* opzetten, zodat het lijkt alsof de LibGuides in je eigen domein staan (libguides.library.uu.nl): goed voor zowel het oog als de vindbaarheid.

Soorten LibGuides

Bibliotheken maken LibGuides bij:

- 1 *onderwerpen* (zoals Sumeriers, Klimaatverandering, Faust, ADHD);
- 2 *actualiteiten* (eigenlijk speciaal soort van type 1);
- 3 *cursussen* (vaak onderdelen van verschillende LibGuides bevattend);
- 4 *vakgebieden* (met bronnen en links of met zoekadvies);
- 5 *informatievaardigheden* (over evalueren van bronnen, citeren, zoeken artikelen et cetera);
- 6 *tools* (bij zoekmachines, databases, Mendeley, RefWorks et cetera);
- 7 *bibliotheektrainingen* (ter ondersteuning van instructiebijeenkomsten).

De meeste LibGuides wereldwijd zijn van type 1, 3 en 4: LibGuides met (geannoteerde) selecties van links naar bronnen bij een bepaald onderwerp, vakgebied of cursus. In Utrecht is ervoor gekozen LibGuides juist vooral in te zetten voor informatievaardigheden en tools: type 5 en 6. Daarnaast zijn er veel trainingsLibGuides

gemaakt (type 7), die bestaan uit inhoud uit de LibGuides van type 4, 5 en 6, aangevuld met opdrachten en oefeningen.

Leercurve

Het werken met LibGuides als eenheden van online advies en als basis van trainingen brengt veel werk met zich mee. Iedereen maakt een omslag. Bij de inrichting van het project hebben we baat gehad bij het boek *Web based instruction* (Smith 2010). Hoewel de leercurve van LibGuides niet heel steil is, moeten tientallen mensen wennen aan een nieuw platform. Eenmalig centraal de opmaak vastleggen met CSS kan binnen een dag, maar een complete huisstijl implementeren en testen voor alle browsers kost één ervaren persoon qua tijd het vijfvoudige.

Om naast eenheid in opmaak ook eenheid in opbouw te krijgen, hebben we 'template libguides' gemaakt voor de verschillende soorten LibGuides die de bibliotheek voor ogen heeft. De 'bouwers' hoeven er bij wijze van spreken alleen nog maar de inhoud op de aangegeven plekken te zetten.

Toch heeft de projectgroep veel moeten begeleiden. Niet iedereen schrijft gemakkelijk, niet iedereen is ervaren in contentcreatie voor het web en ook inhoudelijk moesten we hier en daar nog wat bijleren van elkaar. Samen schrijven en het eens worden over formuleringen is altijd lastig. Als het materiaal betreft dat iedereen wil kunnen gebruiken in het onderwijs, stelt dat extra hoge eisen.

Elke LibGuide heeft minimaal twee bouwers (en als hij gepubliceerd is, twee beheerders) vanuit verschillende vakgebieden. Daarmee proberen we te zorgen dat algemene onderwerpen (bijvoorbeeld evalueren van informatie) niet vanuit één disciplinair perspectief benaderd worden, maar voor de gehele breedte van vakgebieden nuttig zijn.

Boxen

Een grote en belangrijke hobbel is het leren maken van informatie-eenheden (boxen) die zo geschreven en samengesteld zijn, dat ze zonder problemen in andere LibGuides of websites kunnen worden hergebruikt. Dat betekent namelijk:

- > kleine eenheden maken, met elk onderwerp in een eigen box;

- > afgeronde eenheden: boxen moeten ook los gelezen kunnen worden;
- > geen fysieke verwijzingen zoals: 'In de box hierboven kunt u lezen...';
- > het lastigste: zo min mogelijk vermenging van algemene noties met vakspecifieke uitwerkingen en voorbeelden; daardoor staat de wens herbruikbare content te creëren soms op gespannen voet met volledig maatwerk.

Extra discipline is nodig wanneer een LibGuide eenmaal is gepubliceerd en daarin gebruik gemaakt wordt van embedded boxen uit andere LibGuides. Beheerders van LibGuides waar het 'origineel' van een box staat, moeten bij aanpassingen rekening houden met alle plekken waar die box wordt hergebruikt, zeker als dat in een LibGuide is die bij hands-on trainingen door studenten wordt gebruikt. In de edit-mode is in LibGuides te zien welke box waar wordt hergebruikt. En om het de beheerders/bouwers van LibGuides makkelijker te maken deze discipline op te brengen, hebben we elke LibGuide ook een voor het publiek onzichtbare pagina 'Achter de schermen' gegeven (vergelijk Wikipedia Talk-pages). Hier worden suggesties voor aanpassing, uitbreiding en dergelijke gedaan en besproken. Ook staan op deze plek mededelingen van de redactie en is er een systeem om regelmatige actualisatie te garanderen. Iedereen die aan een LibGuide gaat werken, kijkt altijd eerst op deze pagina.

Oplevering

Uiteindelijk is het in de meeste gevallen gelukt om herbruikbare boxen te maken. En dat bleek een enorme winst nu er speciale LibGuides gemaakt worden om trainingssessies in het reguliere onderwijs te ondersteunen. De meeste inhoud daarvan is er dan al, er moet alleen een didactische lijn in worden aangebracht en opdrachten en oefeningen gemaakt.

Didactiek van trainingen (die olifant dus) lieten we bewust buiten beschouwing, maar voor een goede opbouw van de LibGuides hebben we ons wel laten adviseren door het Centrum Onderwijs en Leren van de Universiteit Utrecht.

Alle voorbereidingen en het bouwen van LibGuides vergden wel veel tijd: de eerste LibGuides werden pas na een jaar opgeleverd. Dat is helemaal niet erg, want een goed begin is het halve werk! Zo is ook

geïnvesteerd om via CSS de opmaak gelijk te trekken met de overige Utrechtse sites, automatisch een *embedbutton* in elke box te plaatsen en zoveel mogelijk alles tweetalig aan te bieden. Alle Utrechtse LibGuides hebben een CC-BY-NC-SA-licentie.

Utrechtse LibGuide

De meeste in Utrecht gemaakte LibGuides hebben via tabbladen een vaste structuur van vier pagina's:

- 1 *snell aan de slag*: de hoofdpunten, informatie die veel problemen voorkomt, hooguit anderhalf beeldscherm;
- 2 *meer weten*: alle details, nuanceren, uitzonderingen, achtergronden en discussie, zoveel als nodig;
- 3 *info elders*: verwijzingen naar (video) tutorials, nieuwsfeeds, verwante gidsen;
- 4 *feedback en contact*: voor als men feedback wil geven of er toch niet uitkomt.

Eerste ervaringen

Na een stille livegang met 22 LibGuides begin oktober 2012 heeft de bibliotheek op basis van LibGuides trainingen gegeven aan eerstejaars, derdejaars, masters en docenten/onderzoekers. De deelnemers zijn tevreden, hoewel er nog wel winst te behalen valt in een strakkere koppeling van leerdoelen aan de taken en werkvormen. De trainers zijn zeer tevreden, omdat de beschikbaarheid van LibGuides rust geeft tijdens sessies, vragen afvangt en er ook achteraf naar verwezen kan worden. De eerste reacties van docenten en onderwijscoördinatoren zijn ook zeer positief. Er is al veel geëxperimenteerd met een koppeling naar Blackboard, allerhande scripts voor automatische feedback bij opdrachten en koppeling aan de Testvision-website voor (multiplechoice)opdrachten.

'Uit praktische overwegingen was onze aanpak: eerst vorm, dan inhoud, dan didactiek'

Hoe verder?

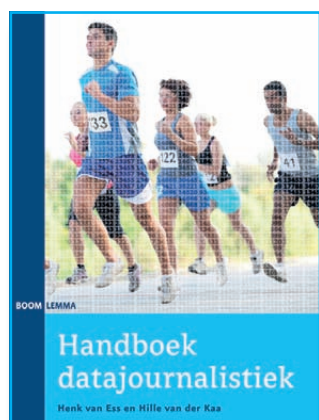
De conclusie is dat LibGuides een gebruiksvriendelijk platform biedt om informatie over zoeken en omgaan met bronnen over te dragen. Het is tegelijkertijd flexibel en efficiënt. De interface voor editors is heel simpel. Schrijven voor het web en schrijven van herbruikbare teksten is wel iets dat gewenning en investering vraagt. Zijn er veel editors en is er veel intern hergebruik van content, dan is ook wel een vrij strak beheer nodig.

Uitgaand van de huidige ruim 35 LibGuides gaan we verder met nieuwe onderwerpen, toepassing in meer trainingen en herschrijven, zodat de belangrijkste informatie nog beter overkomt. De eerste best practice-sessies voor het geven van goede trainingen zijn al geweest, dus we vrezende de confrontatie met de eerder weggestuurde olifant van de leerdoelen, leerlijnen en leermodellen niet. Laat hem maar binnenkomen in 2013. <

Op de eerste LOOWI-bijeenkomst in 2013 komen de Utrechtse ervaringen met LibGuides aan bod.

Verder lezen

- > Smith, S.S. (2010) *Web based instruction: a guide for libraries*. Chicago: American Libraries Association
- > LibGuides Utrecht: libguides.library.uu.nl
- > LibGuides Groningen: libguides.rug.nl
- > LibGuides community: libguides.com/community.php
- > Ommat: ommat.library.uu.nl
- > Springshare: springshare.com
- > Blog Geneeskunde: ubugeneeskunde.wordpress.com

Sommige journalisten hadden al eerder ontdekt dat er aardige verhalen te maken zijn van gedigitaliseerde onderzoeksgegevens. Inmiddels zijn er zoveel data van onderzoeksinstituten, overheid, non-profitorganisaties en bedrijven beschikbaar via internet, dat datajournalistiek een hype is geworden. Tijd voor een handboek dus.

Henk van Ess en Hille van der Kaa trainen journalisten in het omgaan met internet en de tools die je voor

Scoren met data

Datajournalistiek is een hype geworden. Tijd voor een handboek dus.

Door: Jos van Dijk

Handboek Datajournalistiek | Henk van Ess en Hille van der Kaa | Den Haag: Boom Lemma Uitgevers | 2012 | 220 p. | ISBN 9789059318854 | € 32,50 | Waardering: ●●●●○

de verwerking van de gegevens kunt gebruiken. Ze hebben al hun kennis en ervaring – inclusief een schat aan voorbeelden – uitgestort in een bijzonder praktische boek. Stap voor stap nemen ze je mee bij het zoeken van data, het verwerken van gegevens met Excel of Google Refine en het presenteren van de data. Ze hebben daarbij ook de hulp gekregen van specialisten die op dit gebied al hun sporen verdiend hebben. Het boek staat vol met prakti-

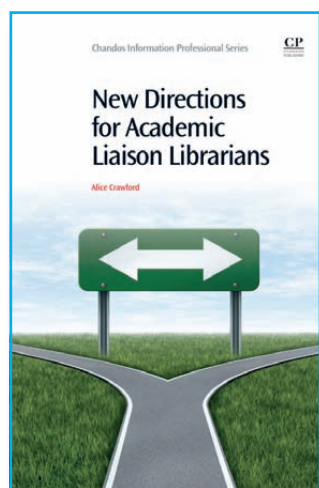
sche tips voor het achterhalen van data (hoe ga je om met onwillige instanties?) en het interpreteren van cijfers (hoed je voor foute data en onzinnige conclusies).

Datajournalistieke publicaties op internet zijn er in vele varianten. Ze geven een beeld waar het met de journalistiek naartoe gaat. Achter het verhaal met duiding van de gegevens en aantrekkelijke visualisaties krijgt de lezer steeds vaker mogelijkheden om verder 'in te zoo-

men'. Bijvoorbeeld op de gegevens voor een bepaalde geografische locatie (wat stemt mijn buurt?). Sommige producties laten de lezer zelf spelen met de data of geven toegang tot alle oorspronkelijke onderzoeksgegevens. Het 'tweede scherm' dat nu steeds vaker opduikt bij televisieprogramma's, is het meest eenvoudige voorbeeld van een geleidelijke integratie van oude en nieuwe media.

Voor wie is dit handboek bedoeld? De auteurs richten zich op de journalist. De journalist die zich gaat ontwikkelen tot een informatieprofessional met grote vaardigheid in het zoeken en verwerken van gegevens. Het boek is evengoed aan te bevelen voor de informatieprofessional die meewerkt aan journalistieke producties en die zijn expertise wil koppelen aan het maken van een aantrekkelijk, journalistiek verhaal. <

Jos van Dijk is redacteur van *InformatieProfessional*.

Dat het vak van informatiespecialist verandert, zal voor elke lezer van *InformatieProfessional* duidelijk zijn. Maar in welke richting? Volgens Alice Crawford in ieder geval niet in één specifieke richting, maar in verschillende. In *New Directions for Academic Liaison Librarians* (lees: vakreferenten/informatiespecialisten/accountmanagers) presenteert zij aan de hand van zeven casestudies zeven verschillende richtingen waarin informatiespecialisten zich

Veranderen móet!

Alice Crawford presenteert in haar boek zeven richtingen waarin wetenschappelijk informatiespecialisten zich kunnen ontwikkelen.

Door: Bert Zeeman

New Directions for Academic Liaison Librarians | Alice Crawford | Oxford: Chandos Publishing | 2012 | 160 p. | ISBN 9781843345695 | € 55 | Waardering: ●●●●○

zouden kunnen ontwikkelen op weg naar de status van 'subject librarian plus'. Dat varieert van het opzetten van open access-tijdschriften of een cursus in Second Life tot bibliometrische ondersteuning en inschakeling bij nieuwbouwprojecten. Opvallende afwezigheid in de casestudies is overigens de *data librarian*, maar één ding is duidelijk: veranderen moet.

Crawford heeft gekozen voor een wat schoolse presentatie van haar

casestudies. Steeds voorafgegaan door een samenvatting en trefwoorden en afgesloten door *lessons learned* en verwijzingen, staat iedere casestudy op zichzelf en wordt de suggestie gewekt van losse bijdragen (hoofdstukken) die door inleiding en conclusie bij elkaar gehouden moeten worden. Daarin slaagt Crawford maar ten dele en dat is jammer, zeker ook gelet op het prijskaartje. *New Directions* doet in sommige opzichten toch al weer gedateerd aan en Crawfords opti-

misme over de toekomstige rol van informatiespecialist heeft weliswaar iets aanstekelijks, maar mist soms toch de broodnodige onderbouwing. En welke beroepsgroep zegt van zichzelf dat zij 'the most infinitely enduring, resilient, adaptable, ingenious, persistent, imaginative, long-suffering professional specimen' is? Het beste advies van Crawford staat wellicht wat weggestopt ergens halverwege de casestudy over open access-tijdschriften: 'Faculty will not "bite" if they don't like what the Library is offering'. Dat is misschien wel de grootste uitdaging waar de bibliotheek, en dus ook de informatiespecialist, voor staat: nieuwe diensten ontwikkelen die inspelen op reële behoeftes van onderzoekers, docenten en studenten. *New Directions* kan daarbij dienen als inspiratiebron, maar zeker niet als blauwdruk. Aan de slag! <

Bert Zeeman is faculteitsbibliothecaris Geesteswetenschappen en onderbibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam.

Nieuws

DE KONINKLIJKE NVB

Voor degenen die niet op het jubileumcongres op 15 november jl. waren: de NVB is onderscheiden met het predicaat 'koninklijk'. Dat betekent erkenning van het belang van ons beroep en een steun in de rug om verder te gaan en de vereniging uit te bouwen.

VRIJWILLIGERS GEZOCHT

Een vereniging runnen kost veel tijd, ook als het geen jubileumjaar is. Vandaar dat we continu op zoek zijn naar vrijwilligers: om het bureau te ondersteunen, als bestuursleden of om eenmalig een activiteit te organiseren. Als je belangstelling hebt, laat dat dan weten via info@nvb-online.nl.

EEN NIEUWE NAAM: EEN NIEUW LOGO

Bij een koninklijke vereniging hoort een nieuwe naam. Als dit blad verschijnt, hebben we die gekozen en nemen we de volgende stap: een nieuw logo, een nieuwe huisstijl. Doe mee en win (alweer) een iPad. Je kunt je logo en je voorstel voor een huisstijl tot 15 januari 2013 inleveren. Op de website vind je meer informatie.

HEER BOMMEL EN DE IPADDEN

Tijdens ons jubileumcongres ontvingen alle deelnemers een uniek geschenk: een speciaal voor de Nederlandse informatiefessionaal geschreven strip van Heer Bommel en Tom Poes. Je kunt het boekwerkje nog nabestellen op <http://gg.gg/bommel>.

CONGRES OP RIJM

Het jubileumcongres was een groot succes! Als je er niet bij hebt kunnen zijn, kan je natuurlijk op de NVB-website de berichten nalezen en de fotostream bekijken. Maar je kunt ook een volledige samenvatting op rijm lezen: <http://gg.gg/rijm>.

INTERVIEW MET MICHEL WESSELING

Wil je meer weten hoe de voorzitter van de NVB de toekomst van de vereniging ziet, kijk dan naar het interview dat Erik Boekesteijn en Jaap van de Geer tijdens het congres met Michel Wesseling voerden: <http://gg.gg/yvx>.

IK BEN NVB-LID

“... omdat een beroepsvereniging belangrijk is voor het voortbestaan van het vak waar je voor gekozen hebt”

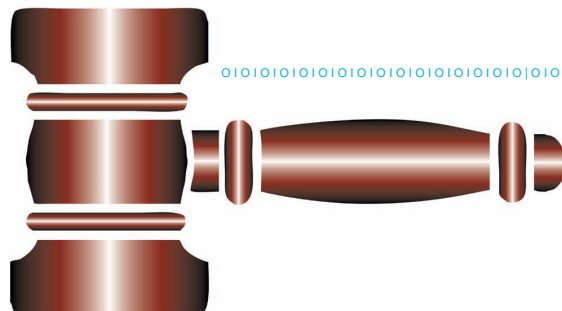
Nu jij! gg.gg/wordlid
Dymphie van der Heyden,
informatiespecialist bij TNO

Schakel de jurist tijdig in

Door: Mark Jansen

In de afgelopen twee jaar heb ik met veel plezier deze column verzorgd. Diverse onderwerpen passeerden de revue en u heeft kunnen zien dat de praktijk van de informatieprofessional de nodige juridische aandachtspunten met zich meebrengt. In deze laatste bijdrage van mijn hand wil ik u graag een praktische tip meegeven: schakel de jurist tijdig in. Dat lijkt een open deur, maar het gaat in de praktijk erg vaak mis. Ik zal dat toelichten aan de hand van twee voorbeelden. Als IT-advocaat word ik soms betrokken bij geschillen op het moment dat deze al hopeloos zijn geëscaleerd. In het dossier tref ik dan vaak allerlei verslagen van project- en stuurgroepen, diverse tele-

foonnotities en vaak ook vele tientallen (zo niet honderden) e-mails waarin allerlei problemen staan beschreven. Daaruit blijkt vaak niet alleen dat er heel veel overleg heeft plaatsgevonden om de problemen op te lossen, maar ook dat de onderlinge sfeer tussen leverancier en afnemer na verloop van tijd er niet beter op is geworden. Opvallend is echter dat de (zakelijke) analyse van het verschil tussen datgene wat had moeten worden geleverd en wat is geleverd, vaak ontbreekt. En als die analyse al is gemaakt, dan is deze vaak niet op een juridisch adequate wijze door de afnemer aan de leverancier kenbaar gemaakt. De afnemer heeft daar ook vaak geen zin meer

in, omdat hij eenvoudigweg van de overeenkomst af wil. Op grond van de wet kan een overeenkomst echter alleen worden ontbonden wanneer er eerst een ingebrekestelling aan de leverancier wordt gestuurd, met daarin een duidelijke specificatie van de tekortkomingen, een redelijke termijn om deze op te lossen en een duidelijke aansprakelijkheidstelling wanneer niet binnen deze redelijke termijn de genoemde gebreken worden opgelost.

In veel dossiers komen wij een dergelijke ingebrekestelling nog steeds niet tegen. Dat betekent dus dat wij voor de afnemer van de software de, vervelende, boodschap hebben dat de leverancier – ondanks alle problemen die er al zijn geweest – nog steeds een laatste kans zal moeten worden geboden door het sturen van de ingebrekestelling. Wanneer er eerder een jurist was ingeschakeld, dan was waarschijnlijk eerder gesignaleerd dat er een ingebrekestelling had moeten worden verstuurd en had verder uitstel kunnen worden voorkomen.

Een tweede voorbeeld dat ik in dit kader kan noemen, is de inhoud van het contract. Het komt nog steeds zeer regelmatig voor dat contracten met softwareleveranciers worden gesloten die zeer eenzijdig in het voordeel zijn van de leverancier. Dat betekent in feite dat de klant met 10-0 achterstaat. Uitgangspunt voor het recht is namelijk dat de klant als zakelijke afnemer bewust heeft ingestemd met dergelijke eenzijdige contractvoorwaar-

den. Wanneer de leverancier er een puinhoop van heeft gemaakt, moet de klant dan ook, behoudens opzet of grove schuld van een leverancier, bij dergelijke contracten in beginsel veelal op de blaren zitten. Dat is natuurlijk een erg vervelende situatie. Deze situatie zou eenvoudig voorkomen kunnen worden door al in een vroegtijdig stadium, dus nog vóór de contractshandelingen, een jurist in te schakelen. Die jurist zal voorafgaand aan een aanbesteding of offerteaanvraag die u uitzet in de markt alvast een goed conceptcontract kunnen opstellen, zodat u bij de uiteindelijke onderhandelingen een duidelijk kader heeft waarover u met de leverancier kunt onderhandelen.

Doet u dit niet, dan is de kans zeer groot dat in de aanbestedingen de (vaak eenzijdige) leveringsvoorwaarden van de leverancier op tafel komen. Het blijkt in de praktijk erg moeilijk te zijn om dit eenzijdige contract om te buigen in uw voordeel. Het is nu eenmaal in de praktijk een hele puzzel om een document dat volledig in het perspectief van één partij is geschreven, om te buigen tot een voor beide partijen acceptabel geheel.

Voorkom al die energie en moeite en investeer een kleine hoeveelheid tijd aan het begin van het traject. Dit zal u op lange termijn enorm veel tijd en moeite besparen. <

Mark Jansen is advocaat IT-recht en Intellectuele Eigendom bij Dirkzwager advocaten & notarissen.

advertentie

Mediaservice

Ingressus helpt
bij het bestellen
en uitleenklaar
maken van uw collectie

INGRESSUS

Meer weten?
info@ingressus.nl / 010-2060260
www.ingressus.nl

Door: Kasper Abcouwer

Bento 4

Leverancier: Filemaker Inc.

Platform: iOS (iPad)

Prijs: € 4,49

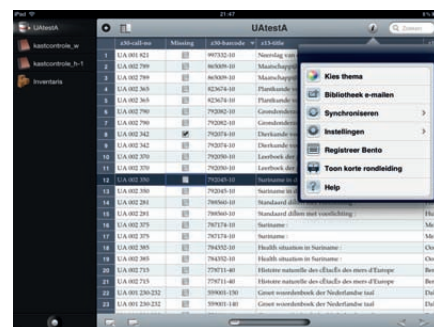
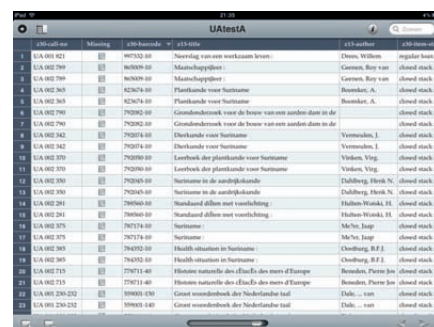
Waardering: ●●●○○

Bento is het broertje van FileMaker Pro, een relationele-databaseapplicatie van Apple. Om gegevens in of uit Bento te krijgen, kun je draadloos synchroniseren met een Mac waarop FileMaker Pro of Bento is geïnstalleerd. Ook kun je via e-mail gegevens uit een comma-separated values (CSV)-bestand importeren. Ik heb deze app gebruikt om een boekenmagazijn te inventariseren. Mijn ervaring is dat de titels in de tabel goed leesbaar zijn (sinds

versie 4 van de app worden de tabellen goed weergegeven). Het toevoegen van een kolom met selectievakjes – om aan te geven welke boeken ontbreken – is kinderlijk eenvoudig. De bediening werkt vlekkeloos en het scherm biedt meer overzicht dan een papieren inventarislijst. Bovendien hoeft je je werk niet op te slaan om het te bewaren.

Minder makkelijk verloopt het selecteren van een vakje: je moet eerst de rij selecteren; vervolgens kun je pas het vakje aanvinken – al heeft dat als voordeel dat je niet snel fouten maakt. Verder is er weinig witruimte tussen de regels; deze opmaak is (nog?) niet aanpasbaar.

Het enige echte nadeel zit in het gewicht van de iPad. Na enkele uren inventariseren voel je dat het apparaat 650 gram weegt (het gewicht van ruim een half pak suiker). <

Bento 4

Door: Dymphie van der Heyden

Tablet Talk

Leverancier: Tablet Talk

Platform: Android

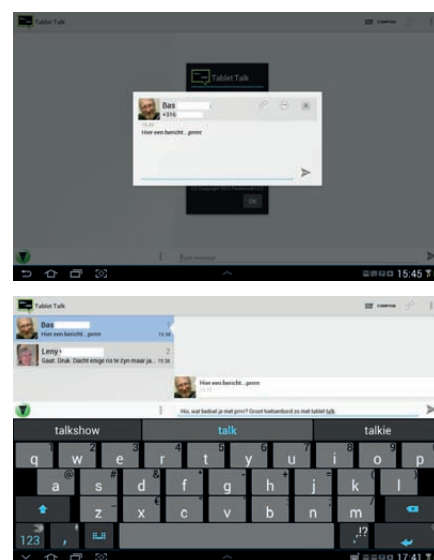
Prijs: € 2,29

Waardering: ●●●●○

Laatst verzuchtte iemand dat het zo onhandig is als je een webadres krijgt opgestuurd via sms: dan zit je op zo'n klein telefoonschermje naar een site te turen. Bezitters van zowel een Androidtablet als een Androidtelefoon hebben het een stuk makkelijker. Zij schaffen de app Tablet Talk eenmalig aan en downloaden 'm op beide apparaten.

De installatie is een gepuzzel. Kies voor WiFi (bij beide apparaten) en vul op de tablet het IP-adres van de telefoon in. Bluetooth kan trouwens ook. Zodra de settings klaar zijn, klik je op Connect (eerst op de telefoon, dan op de tablet) en je kunt via de tablet sms'jes sturen en ontvangen. Tetheren is zo ook mogelijk, evenals bellen via tablet (wel met headset), of in de auto via bluetooth. Je hebt zo een groot toetsenbord voor je berichten. Tablet Talk synchroniseert automatisch de via de tablet verzonden berichten met de telefoon.

Je moet beide apparaten wel in een en dezelfde ruimte gebruiken. Zodra je buiten je WiFi-netwerk bent geweest, dien je eerst te *reconnecten*. Al met al een superhandige app. <

Tablet Talk

Door: Raymond Snijders

Goodreads

Leverancier: Goodreads

Platform: iOS en Android

Prijs: gratis

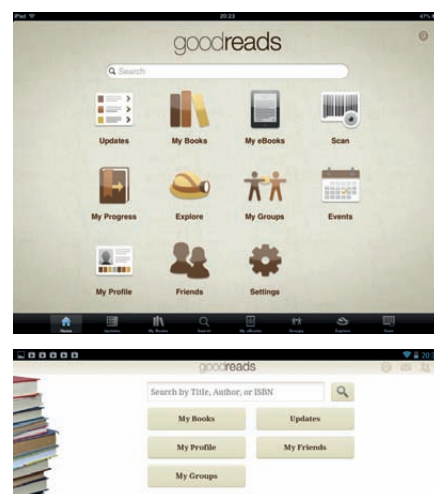
Waardering: ●●●○○

Goodreads is de gratis app voor zowel iOS als Android en hoort bij de gelijknamige webdienst. Meer dan 8 miljoen leden van dit sociale netwerk voor boekenlezers hebben ruim 300 miljoen boeken toegevoegd. Via de site en de app kun je je eigen boekencollectie samenstellen.

Je kunt titels waarderen, bespreken en delen

met je vrienden op Goodreads. Alle basisfuncties van de site zijn aanwezig in de Android-app, al voegt de iOS-app hier nog eigen functies aan toe. Zo beschikt de iOS-versie over een koppeling met de Feedbooks-catalogus, waaruit je gratis ebooks kunt importeren en openen in Goodreads. Daarnaast kun je in deze catalogus eenvoudig op genre bladeren.

Het vreemde is dat je Goodreads wel kunt koppelen aan je Facebookaccount, maar niet aan je Twitteraccount. Dat betekent dat je vanuit beide versies van deze app geen updates kunt versturen naar andere sociale netwerken waar je over boeken zou willen praten. Dit blijft dan beperkt tot Facebook en de verder prima werkende app. Goodreads is daarmee je eigen online leesclub. <

Goodreads

Digitale bibliotheekactiviteiten bekeken door auteursrechtelijke bril

Op het NVB-congres is de hoofdprijs 2012 van het Victorine van Schaickfonds uitgereikt aan de juriste Vicky Breemen voor haar studie: *'Borrowing from the old to facilitate the new: the future of the library privilege in the digital world'*. Uit het juryrapport: 'De zorgvuldigheid en de voorbeeldige wijze waarop het betoog is opgebouwd en gedocumenteerd, maken dat de masterscriptie leest als een voldragen bijdrage aan de wetenschappelijke discussie.'

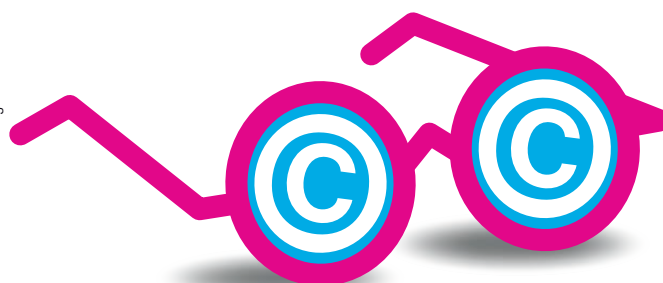
Door: Vicky Breemen

In mijn researchmaster thesis onderzoek ik de (veranderende) positie van bibliotheken in de informatiemaatschappij en kijk ik met een auteursrechtelijke bril naar de digitale activiteiten van bibliotheken: zijn de specifieke bibliotheekexcepties op de exclusieve auteursrechten – betreffende reproductie en beschikbaarstelling – nog toereikend voor de huidige praktijk? Zo niet, hoe zou het auteursrechtelijk kader moeten worden aangepast om ervoor te zorgen dat bibliotheken hun publieke taak kunnen blijven uitoefenen in de digitale omgeving?

Bibliotheekcontext

De voortschrijdende digitalisering van de informatiemaatschappij is zichtbaar op diverse fronten. Zo is de Auteursrechtlijn uit 2001 officieel bedoeld om het auteursrecht af te stemmen op technologische ontwikkelingen – of dit gelukt is, staat echter ter discussie – en staat de 'digitale bibliotheek' op zowel de Europese als de nationale beleidsagenda. Welke implicaties heeft digitalisering voor de belanghebbenden in de bibliotheekcontext? Auteursrechthebbenden hebben grotere exploitatiemogelijkheden dankzij internet; bibliotheken kunnen hun collecties digitaliseren ter preservatie, maar ook om de toegankelijkheid te verbeteren; en dan zijn er de wensen van gebruikers, die

Illustratie: Eric van den Berg

online toegang tot informatie vanuit huis willen. Bibliotheken moeten op deze veranderende verwachtingen inspelen, maar digitale bibliotheekactiviteiten kunnen een grotere impact hebben op de belangen van auteursrechthebbenden. Er is dus een belangenafweging nodig. Een uitzondering op het auteursrecht, zoals het bibliotheekprivilege dat zijn rechtvaardiging vindt in de publieke taak van bibliotheken, kan daarvoor zorgen. Dat is van belang, omdat bibliotheken dan geen voorafgaande toestemming nodig hebben voor gebruik van een beschermd werk.

Onderzoek

De gelaagde opbouw van het onderzoek belicht de verschillende belangen en bespreekt achtereenvolgens 'de bibliotheek', de publieke taak en de activiteiten – op het gebied van behoud en toegang – ter vervulling daarvan; de opkomst van de 'digitale bibliotheek'; het relevante auteursrecht – zowel de exclusieve

rechten, als mogelijke uitzonderingen daarop – en ten slotte de positie van de bibliotheek onder het recht in een 'toetsing'.

Voor die toetsing wordt een aantal digitale praktijken uitgelicht, namelijk uitleen van ebooks, digitaliseringsprojecten, digitale preservatie en webarchivering. Het toetsingskader volgt uit de auteursrecht- en leenrechtssystematiek: maakt een bibliotheekactiviteit gebruik van een beschermd werk? Valt de bibliotheekhandeling onder een van de exclusieve auteursrechten? Is een uitzondering van toepassing?

Resultaten

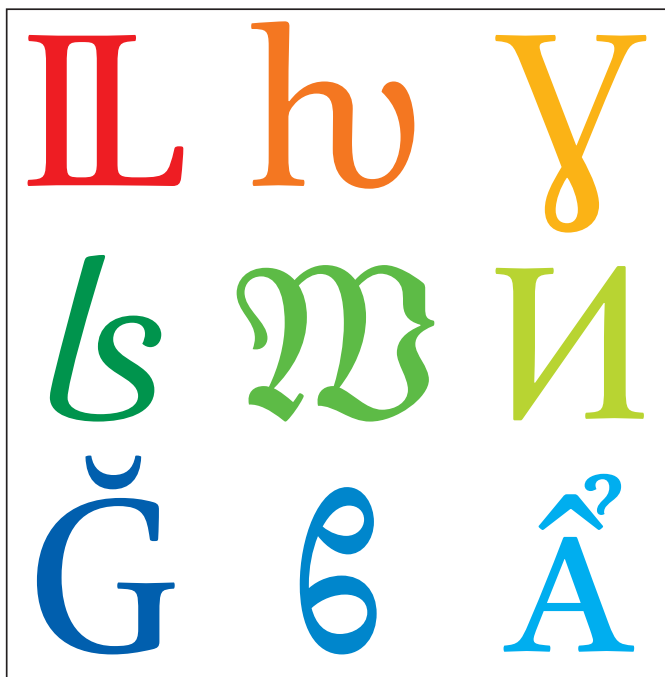
De toetsing maakt een aantal concrete auteursrechtobstakels in de bibliotheekpraktijk zichtbaar. Uit die toetsing blijkt namelijk dat de sterke exclusieve rechten in het digitale domein – nieuwe exploitatievormen vallen er ook onder – onvoldoende een tegenhanger hebben gekregen in even sterke uitzonderingen op het

auteursrecht ten behoeve van kennisverspreiding. De veranderende rol van bibliotheken wordt daarmee niet gereflecteerd in het bibliotheekprivilege, zodat niet werkelijk sprake lijkt te zijn van een balans tussen de betrokken belangen.

Wat betreft de geselecteerde digitale bibliotheekactiviteiten, blijkt dat het uitleen van ebooks niet onder het leenrecht lijkt te vallen, zodat niet volstaan kan worden met het betalen van een leenvergoeding; dat bibliotheken hun collecties wel kunnen digitaliseren, maar alleen als dat noodzakelijk is voor preservatie: online beschikbaarstelling valt vervolgens niet onder de exceptie en alleen 'on site' toegang is mogelijk; en dat de huidige bibliotheekuitzonderingen niets bepalen omtrent format shifting en het aantal toegestane kopieën ten behoeve van behoud, wat voor rechtsonzekerheid kan zorgen bij preservatie- of webarchiveringsprojecten. Kunnen de bibliotheekexcepties worden verruimd? Een gehele wijziging zou eerst op Europees niveau moeten worden doorgevoerd, binnen de grenzen van de 'driestappentoets'* uit de Auteursrechtlijn, die ook weer rekening beoogt te houden met alle belanghebbenden. Tot die tijd is het aan de Nederlandse wetgever om mogelijk onbenutte ruimte onder de richtlijnbevestigingen voor aanpassing van het bibliotheekprivilege te effectueren. Toegang is een kernwoord in het onderzoek, maar de belangrijkste conclusie is dat online toegang tot bibliotheekmaterialen vooralsnog lastig is.

* De nationale driestappentoets, K.J. Koelman, zie: pubs.cli.vu/pub93.php.

Vicky Breemen is onderzoeker bij het Instituut voor Informatierecht (IViR) van de Universiteit van Amsterdam.

Het nieuw ontworpen lettertype 'Brill'

events, etc.

27 december • OPEN CULTUUR GAME HACKATHON • Utrecht • www.opencultuur-data.nl/category/blog/hackathon-blog

14-16 januari • 8th INTERNATIONAL DIGITAL CURATION CONFERENCE 2013 • Infrastructure, Intelligence, Innovation: driving the Data Science agenda • Amsterdam
• www.dcc.ac.uk/events/idcc13

16 januari • WIJ GAAN VOORLEZEN
• Symposium rondom het belang van voorlezen • Groningen
• www.biblionetgroningen.nl/dienstverlening/symposium

17-23 januari • BOBCATSSS 2013
• From Collections to Connections: Turning Libraries 'Inside-Out'
• Ankara • bobcatsss.net

23 januari t/m 2 februari • DE NATIONALE VOORLEESDAGEN
• www.nationalevoorleesdagen.nl

29 januari • CLOUDRECHT: JURIDISCHE ASPECTEN VAN DE CLOUD • Eendaagse training • Utrecht • www.goopleidingen.nl

Meer events op
www.informatieprofessional.nl

exposities

Typografie voor de wetenschap

Tot en met 19 mei 2013 toont Museum Boerhaave in Leiden de tentoonstelling 'Geletterd & geleerd. Brill: 330 jaar typografie voor de wetenschap'. Het is een eerbetoon aan de wetenschappelijke uitgeverij Koninklijke Brill, die ook een specialist is in het weergeven van tekst in uiteenlopende, complexe schriften. Bezoekers kunnen tevens kennismaken met een nieuw, speciaal voor de uitgeverij ontworpen lettertype: de 'Brill'.

www.museumboerhaave.nl

Water Library

TU Delft Library wuift het TU Delft lustriumjaar 'Water' – de TU Delft bestaat 170 jaar – uit met de tentoonstelling 'Water Donation – Building up a Water Library' van kunstenaars Myungsu Seo. Het tentoongestelde kunstwerk bestaat uit herinneringen aan de natuur van over de hele wereld in de vorm van water. Bezoekers kunnen meedoen door zelf ook water te doneren. Zo groeit de waterbibliotheek verder. Het kunstwerk is tot 3 januari 2013 te zien in het Library Learning Centre (de centrale bibliotheek).

www.library.tudelft.nl

LEES VERDER OP:

INFORMATIE PROFESSIONAL.NL

website voor informatiewerkers

IP FLASH

onze gratis digitale nieuwsbrief

NIEUWS

blijf op de hoogte

AGENDA

alle congressen en cursussen

BANEN

dé vacatures voor professionals

LEVERANCIERSGIDS

van beveiliging tot zelfservice

FILMPJES

elke week een vakvideo

REDACTIEBLOG

achtergronden bij het nieuws

BIJDRAGEN

verdiepende artikelen en verslagen

REAGEER

praat mee of plaats zelf een opinie of artikel

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

Jon Peter van den Oever (1964) is als adviseur betrokken bij de digitalisering van de bestuursrechtspraak van de Raad van State. Tevens werkt hij als zelfstandig projectleider Internet Search bij Rijkswaterstaat.

Wat verandert er op het gebied van zoeken bij Rijkswaterstaat?

Rijkswaterstaat heeft een online strategie ontwikkeld met als doel te komen tot een integrale website waarmee de doelgroepen op adequate wijze kunnen worden bediend. Hiervoor wordt een nieuwe zoekmachine geselecteerd, waardoor de resultaten beter gefilterd kunnen worden op thema's (e.g. Water, Wegen) en provincies. Anderzijds is er behoefte aan een betere volgorde van de zoekresultaten, zodat recente en actuele items bovenaan verschijnen en niet meer door elkaar staan. De inrichting van de zoekmachine moet ook functioneel goed configureerbaar zijn. Synoniemenlijsten, spelling, zoeksuggesties en geavanceerd grasduinen zullen een belangrijk onderdeel hiervan uitmaken.

Wat doe je bij de Raad van State?

Ik voer hier een omgevingsanalyse uit naar de digitale communicatiefaciliteiten van de keten en procespartners van de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad, de hoogste algemene bestuursrechter van ons land. Die analyse moet licht werpen op de mogelijkheden van de procespartijen, zoals advocatenkantoren, gemeenten en rechtbanken, om digitaal met de Raad van State te communiceren. Het uiteindelijke doel is om het hele proces rondom een zaak geheel digitaal af te handelen. Parallel hieraan begeleid ik een deelproject voor het inrichten van digitale scanvoorzieningen om de binnenkomende stukken te digitaliseren en archiefwaardig op te slaan.

Welke rol speelt informatie bij overheidsorganisaties?

Opslag, datamanagement en het beschikbaar stellen van informatie zijn bij overheidsorganisaties belangrijke processen geworden. Het vormt nu een essentieel onderdeel van de bedrijfsvoering en strategie. Door informatie kan betere sturing en inzage worden gegeven in de taken van de overheid.

Komt het vinden van informatie daardoor in een ander perspectief te staan?

Jazeker! Bovendien is het vinden van informatie

een primaire basisbehoefte van de mens en de burger geworden. Daardoor staan overheden bij zowel het digitaliseren als het aanbieden van informatie voor enorme uitdagingen. Het gaat er nu om snel en correct informatie te presenteren en reconstrueren. En dat allemaal locatie- en tijdonafhankelijk én in een wereld waar de informatieproductie jaarlijks exponentieel toeneemt. Het wordt een kunst om datgene te filteren en te vinden wat relevant of interessant is. De levenscyclus van informatie wordt korter en de verschijningsvorm meer divers. Bovendien gaan mobiele communicatietechnologieën het informatiegebruik nog veel meer beïnvloeden. Het toegankelijk maken van de data en het vinden van informatie krijgt als vakgebied dan ook een steeds grotere ict-component.

Welke studie heb je gedaan?

Ik heb de BDI (IDM) in Den Haag gedaan en daarna (Documentaire) Informatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Verder heb ik cursussen en trainingen gevolgd op het gebied van projectmanagement, communicatie, zoektechnologieën en document- en contentmanagement.

Je allereerste baan?

In het vierde jaar van de BDI-opleiding kon ik via TNO een bedrijfsbibliotheek bij Booz Allen & Hamilton opzetten. Dit was mijn eerste écht serieuze werk.

Welke vakbladen zijn belangrijk voor je?

Vele! *InformatieProfessional*, *Automatiseringsgids*, *Computable*, *Financial Times*, *Businessweek*, *The Economist*, *Wired*, *KM World*, *Information Today*...

Wat is je favoriete site?

TED.

En je favoriete literaire werk?

I promessi sposi (De verloofden) van Alessandro Manzoni. Een prachtig werk dat grote invloed heeft gehad op de Italiaanse taal en eenwording.

Welk ebook las je laatst?

Too big to know van David Weinberger.

Welk papieren boek las je het laatst?

De begraafplaats van Praag van Umberto Eco.

Heeft het papieren boek nog toekomst?

De verkoop van boeken neemt sinds 2008 af door de economische situatie, het toenemend gebruik van sociale media enzovoort, terwijl de online verkoop van ebooks en het gebruik ervan juist enorm toeneemt. Ik denk dat deze trend doorzet, al gaat er voor mij niets boven papier.

De beste app die je kent?

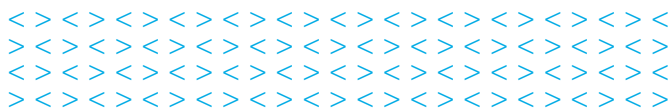
Dat is toch wel *Uitzending Gemist*.

Je favoriete vrijetijdsbesteding?

Lezen, research, sport, reizen en trends ontdekken. Maar het liefst ben ik in de bergen, omgeven door maagdelijke sneeuw. Skiën is de ultieme mogelijkheid om het hoofd leeg te maken.

Wat had je willen zijn als...?

Schrijver, geschiedkundige of sportman.

FLASHBACK

Als 'professional in het nieuws' vertelde Marjolein van der Steen (1962) in 2007 in deze kolommen over haar overstap van De Telegraaf naar het Koninklijk Instituut voor de Tropen. Nu werkt ze als manager frontoffice en adjunctdirecteur bij Bibliotheek Velsen, die ze van kinds af aan kent.

Sinds haar vierde woont Marjolein van der Steen in de Noord-Hollandse gemeente Velsen. Op achtjarige leeftijd zette ze haar eerste stappen in de plaatselijke openbare bibliotheek; later zou zij haar eigen kinderen ermee naartoe nemen. Naast haar toenmalige baan bij De Telegraaf was ze sinds 2006 als bestuurslid betrokken bij de bibliotheek in haar woonplaats. Onnodig te zeggen dat haar nieuwe functie als manager frontoffice en plaatsvervangend directeur voelt als een soort thuiskomen. 'Ik kende de organisatie door alle beleidsstukken; ik was dan ook in korte tijd ingewerkt!'

Terugkijkend vindt ze De Telegraaf, waar ze 21 jaar als hoofd documentatie werkte, 'heel apart staan' in haar arbeidsverleden. 'Te midden van het actuele nieuws had ik het gevoel midden in de wereld te staan.' Haar volgende werkgever, het Koninklijke Instituut voor de Tropen (KIT), ervaaarde ze als een

interngerichte organisatie - 'iets wat later overigens wel veranderd is'. Ze leerde er veel over erfgoed, wetenschappelijke bibliotheken en kenniscentra gericht op een breed publiek. 'Als hoofd backoffice stapte ik er al snel over naar de frontoffice; het samenwerken en netwerken met klanten bleek meer mijn ding.'

De Boekmanstichting, studiecentrum voor kunst, cultuur en beleid, is juist heel extern gericht, onderzond ze na haar vertrek bij het KIT. Directeur Cas Smithuijsen is een netwerker pur sang en bracht haar op dat gebied veel bij. 'Behalve hoofd bibliotheek was ik bij de Boekmanstichting ook lid van het MT. In die grotere verantwoordelijkheid ben ik langzaam gegroeid.'

In haar baan bij Bibliotheek Velsen, een kans die ze niet kon laten lopen, komt al haar werkervaring samen. Haar hoofd zit vol plannen, maar voorlopig heeft ze haar handen vol aan de overgang van catalogussysteem Concerto naar BicatWise en aan het vormgeven van de frontoffice. 'De organisatie sprankelt,' zegt ze. 'Onder directeur Martijn Mewe heeft de bibliotheek, die per 1 januari 2013 zelfstandig verdergaat, een omslag gemaakt naar een extern gerichte organisatie. We gaan samenwerken met allerlei lokale organisaties.' Bibliotheken die naar buiten treden en zich op samenwerking richten, gaan het redden in deze moeilijke tijden, denkt Van der Steen. 'Alleen kun je het niet meer af.'

De juiste informatie bij de juiste persoon

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

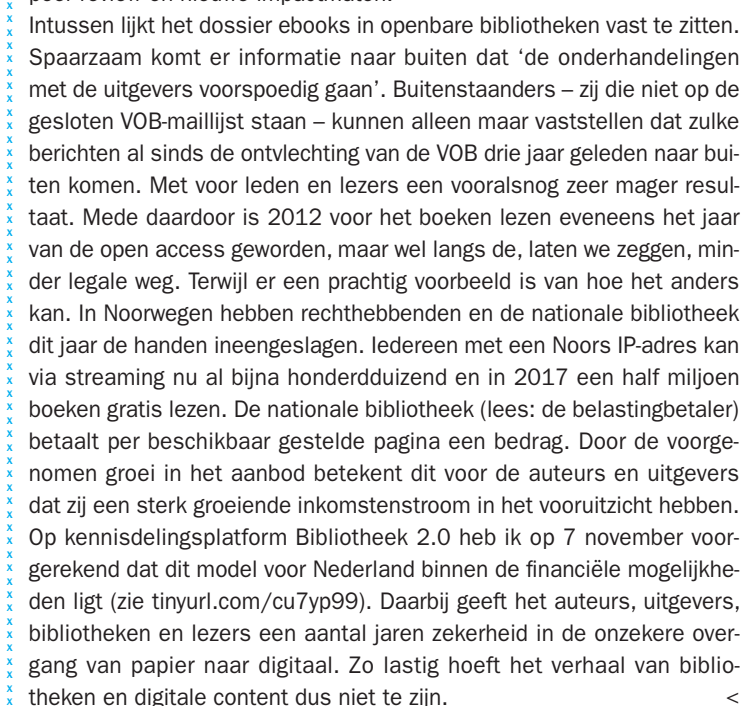
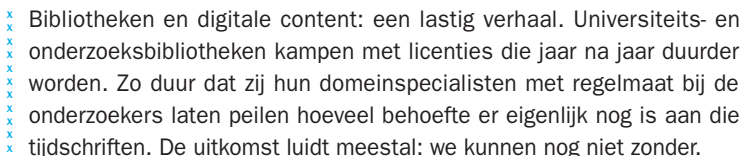
Adlib Bibliotheek

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties
Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken Eenvoudig titelbeschrijvingen ontlennen Makkelijk rapporteren Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uitleenmodule en Tijdschriftenmodule Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één 'crossdomain' systeem API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

Adlib Information Systems
(0346) 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com

Tweeduizendtwaalf: betere verhalen over digitale content

theken en digitale content dus niet te zijn.

> **BOEKEN- EN**

ABONNEMENTENSERVICE

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

Ilge Subscription Management

Postbus 87592
1080 JN Amsterdam
Tel 020-6441842
Fax 020-6444412
info@ilge.nl
www.ilge.eu

ILGE is al meer dan 25 jaar de meest persoonlijke, betrouwbare partner in abonnementenbeheer. Zowel openbare bibliotheken als medische en bedrijfsbibliotheken genieten van onze deskundige dienstverlening en scherpst mogelijke prijzen.

Van Dijk Zakelijk

Postbus 486
3990 GG Houten
Tel 088-2345900
Fax 030-6386958
klantenservice@vandijkzakelijk.nl
www.vandijkzakelijk.nl

Leverancier van vakinformatie. Laat het beheer over uw abonnementen-pakket en boekbestellingen aan Van Dijk Zakelijk over, en creëer voor uzelf overzicht en kostenbesparing.

> **CONSULTANCY**

> **ADVIESBUREAUS**

Infomare

Postbus 333
4530 AH Terneuzen
Tel 0115-608699
www.infomare.eu

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Reekx

Peizerweg 87
9727 AH Groningen
Tel 050-3124618
Fax 050-3120592
www.reekx.nl

> **ICT DIENSTVERLENING**

BeeSmart

Pieter Bruegelstraat 14
7731 SK Ommen
Tel 088-2337627
Fax 088-2337650
info@beesmart.nl
www.beesmart.nl

BeeSmart is een innovatief ICT-bedrijf met unieke oplossingen voor o.a. cashless dienstverlening, outsourcing, compleet beheerde diensten op het gebied van gaming en wifi, maar ook oplossingen voor printing en telefonie.

> **INFORMATIEPROVIDERS**

> **HOSTS**

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

> **OPLEIDINGEN**

> **CURSUSSEN**

> **BIJSCHOLING**

Erasmus Academie

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Tel 010-4081839
info@erasmusacademie.nl
www.erasmusacademie.nl

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260, Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

GO opleidingen

Postbus 164
2270 AD Voorburg
Tel 070-3512380
Fax 070-3549789
www.GOopleidingen.nl

HvA / Archiefschool

Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
Tel 020-5954788
www.archiefschool.nl

> **PERSONEEL**

> **WERVING & SELECTIE**

> **DETACHERING**

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Randstad/ProBiblio

Opaallaan 1180
2132 LN Hoofddorp
Tel 023-5546275
www.probiblio.nl/randstad

Reekx

Peizerweg 87
9727 AH Groningen
Tel 050-312 46 18
Fax 050-312 05 92
www.reekx.nl

> **SOFTWARE**

Adlib Information Systems

Postbus 1436
3600 BK Maarssen
Tel 0346-586800
Fax 0346-561655
www.adlibsoft.com

Infor Library and Information Solutions

Pettelaarpark 103
5216 PR 's-Hertogenbosch
Tel 073-6205222
Fax 073-6205298
www.vubis-smart.com

Librix

Postbus 102
7140 AC Groenlo
Tel 0544-471111
Fax 0544-465814
www.nedaplibrix.com

> **UITGEVERS**

ProQuest

The Quorum, Barnwell Road
Cambridge CB5 8SW
United Kingdom
Tel +44-(0)-1223215512
Fax +44-(0)-1223215513
www.proquest.com

Ook een vermelding van uw bedrijf? Bel Bart van der Wal bij
Acquire Media op 038-4606384 of mail bvdwal@acquiremedia.nl.

THE RIGHT TO READ

STEUN BIBLIONEF / WWW.BIBLIONEF.NL POSTBANKNR: 258485

STICHTING BIBLIONEF NEDERLAND

BIBLIONEF

GEEF IEDER KIND LEESPLEZIER

